Anul II. Aprilie, 1908. Nr. 4.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei.
Un număr 50 fil.

CHESTIUNEA INSTALĂRII LUI ANDREIU BARON DE ȘAGUNA ÎN SCAUNUL MITROPOLITAN.

II.

În actele oficioase în cauza reînfiinţării mitropoliei și a denumirei episcopului Andreiu Baron de Șaguna de cel dintâiu mitropolit al Românilor ortodocși, chestiunea instalării este mai întâiu atinsă în emisul ministrului Schmerling către Șaguna, dela 29 Decemvrie 1864[1].

Cu acest rescript, ministrul Schmerling, dupăce cu o proprie satisfacţiune își exprimă bucuria pentru reînfiinţarea mitropoliei române și denumirea lui Șaguna de primul mitropolit al românilor ortodocși orientali din Ardeal și Ungaria, dă noului mitropolit directive în privinţa celor ce au a să îndeplinì cu privire la inactivarea mitropoliei nou înfiinţate și la finea actului încheie cu următoarele:

«Indrumările Preaînalte cu privire la instalarea Excelenţiei Voastre vor urma. In caz, că Excelenţia Voastră a-ţi avea vre-o dorinţă deosebită în aceasta, sau altă privinţă, Va-și ruga să mi-o faceţi îndată cunoscută».

Șaguna știa să se folosiască de toate ocaziunile și de toate momentele pentru a elupta și a realiza vre-o justă cerere pentru binele bisericii sale; pre el nu-l preocupa onorurile personale legate de instalarea sa, ci din contră, din chestiunea instalării a făcut o pârgă spre înactivarea faptică și consolidarea mitropoliei.

Șaguna, făcând uz de favorul deschis de ministrul Schmerling, ce sta în a-i descoperì, ce dorinţe ar mai avea cu privire la instalare, sau în altă privinţă în cauza mitropoliei, a așternut mi-

[1] A se vedea „Colecţiunea actelor“ la „Mitropolia Românilor ortodocși“ de Dr. Il. Pușcariu, Sibiiu, 1900 pag. 307—310.

nistrului Schmerling reprezentaţiunea dela 13 Aprilie 1865, în care urgează denumirea episcopului pentru episcopia nouă a Caransebeşului, fără de care mitropolia nu se poate constitui şi cere a i se elibera două diplome, una pentru mitropolia reînfiinţată şi una pentru denumirea sa de mitropolit[1].

Într'o epistolă către Iacob Rannicher,[2] datată din Carloviţ la 3 Martie 1865, Şaguna, înainte de facerea reprezentaţiunei, consultând asupra ei pe numitul erudit bărbat şi amic al său, scrie următoarele:

(tradus din limba germână).

O a doua reprezentaţiune se face către Ministru de stat c. r. cu provocare la emisul acestuia din 29 Decemvrie 1864 Nr. 8642 referitor la instalarea mea. In aceasta privinţă, cred eu, să fac observarea Prezidiului ministerului de stat, că instalarea mea nu se poate face până atunci, până când mitropolia nu este faptă împlinită, adecă până când episcopia Caransebeşului nu este ocupată şi cei doi episcopi, al Aradului şi al Caransebeşului nu se vor ţinea de jurisdicţiunea mea mitropolitană. Este deci în interesul bisericei şi al statului, ca mitropolia reînfiinţată la 24 Dec. a. tr. să devină faptă înainte de Paşti şi arhiepiscopul şi Mitropolitul tot atunci să primească jurisdicţiunea ce-i compete după canoane şi astfel poporul credincios să ajungă în folosinţa deplină a graţiei împărăteşti şi în fine să se ia posibilitatea a se spori preoţimea din partea ierarhilor sârbeşti. Eu cred, mai departe, a propune: Majestatea Sa să se îndure a exmite o diplomă despre mitropolia încuviinţată prin Preaînălţata Majestatea Sa, şi o a doua diplomă despre denumirea mea de mitropolit. Aceste două diplome, ar fi a să ceti sărbătoreşte în biserică la instalarea mea».

Aceste idei şi cugete ale Mitropolitului Şaguna, au şi aflat expresiune în reprezentaţiunea aşternută ministrului preşedinte Schmerling, cu datul Sibiiu 13 Aprile 1865.

În aceasta reprezentaţiune în limba germână, cu privire la actul de instalare, cetim următoarele în traducere românească:

«Excelenţia Voastră! Intre dispoziţiunile şi comunicările îmbucurătoare, cari ridică înaltul emis prezidial al ministrului de stat, de datul 29 Decemvrie 1864 Nr. 8642, la însemnătatea unui act dintre cele mai memorabile pentru Românii greco-orientali în Transilvania şi Ungaria, este vorba şi despre instalarea mea de arhiepiscop şi mitropolit, şi pe lângă

---

[1] A se vedea Colecţiunea actelor la „Mitropolia Românilor ortodocşi" de Dr. Il. Puşcariu, Sibiiu 1900 pag. 385. 388.

[2] D-l medic Dr. Iuliu Bilcz, ginerile fericitului consilier ministerial Iacob Rannicher, a avut amabilitatea a-mi pune la dispoziţiune corespondenţa lui Şaguna către Rannicher. Dintre 32 epistole, ce se păstrează, sunt vre-o 10—12, cari pentru interesantul cuprins — cu învoirea familiei — ar merita să fie publicate.

aceasta cu cea mai mare bunăvoinţă mi s'a dat ocaziunea, a-mi exprima în aceasta afacere, părerile, dorinţele şi rugările mele.

Imi iau deci onoarea, a aşterne în cele următoare, Excelenţiei Voastre, părerea mea despre aceasta şi dorinţa mea prea plecată».

urmează rugarea ca să se denumească episcopul Caransebeşului, ca condiţie sine cua non, apoi continuă astfel:

«Numai după ce s'a întâmplat aceasta, şi şi altcum s'au făcut toate pregătirile în interesul instituţiunilor canonice, pentru a întra în drepturile de jurisdicţiune preste diecezele sufragane, va putea avea loc întroducerea solemnă a mitropolitului în diregătoria şi dignitatea sa, în modul prescris de canoanele bisericeşti.

In vederea acestui act solemn, cu a cărui îndeplinire fapta de graţie prea înaltă împărătească să fie încoronată şi sigilată ca un lucru desăvârşit, mă aflu îndemnat a-mi descoperì o dorinţă, care s'a născut din recunoaşterea în măsură deplină, de ce mare preţ este binefacerea primită şi din simţemântul ce emanează de acolo, al celei mai adânci mulţămite, fidelităţi şi adjecţiuni faţă de sacrul Monarh şi faţă de Prealuminata casă împărătească a Austriei. Hotărîrea preaînaltă împărătească, dela 24 Decemvrie 1864, este adecă o faptă de aşa mare însemnătate, înălţime şi importanţă pentru biserica greco-orientală a Românilor din Transilvania şi Ungaria, încât merită a fi însemnată pentru toate timpurile în analele sale istorice, prin ce este justificată şi dorinţa generală, ca şi aducerea aminte despre reînfiinţarea mitropoliei române şi despre fundatorul ei împărătesc, să se marcheze prin darea unui document solemn pentru vecinica amintire.

In Ungaria şi Transilvania, a fost un uz vechiu, în dreptul de stat, a se extrada documente solemne în forma de diplome provăzute cu sigilul şi subscrierea împărătească despre acte însemnate de stat şi lucrări ale regimului, ba chiar despre denumirile dignitarilor înalţi bisericeşti şi mireneşti şi acest uz, observat până în timpul de faţă, aşa de tare este înnăscut cu concepţiunile de drept şi cu simţul moral al poporului, încât o abatere dela aceasta cu ocaziunea unui eveniment de atâta însemnătate pentru Românii bisericei greco-orientale, ar atinge inimile cu atât mai dureros, cu cât este cunoscut în mod tradiţional, că tocmai credincioşii acestei biserici, cari adorează cu credinţă omagială în persoana împăratului scutul cel mai înalt şi pe patronul lor pe pământ, sunt pătrunşi de pietatea veneraţiunei religioase faţă de sacra Majestate a Monarhului.

Din acest motiv mai adânc, a cărui îndreptăţire morală şi loială, va fi recunoscută de către luminaţii bărbaţi de stat şi consilieri ai coroanei, emanează dorinţa generală a bisericei, al cărui cuprins se exprimă în prea umilita rugare ca:

a) *atât despre reînfiinţarea şi datarea mitropoliei Românilor bisericei gr.-or. din Transilvania şi Ungaria şi ridicarea episcopiei din Transilvania la dignitatea de mitropolie.*

b) cât și despre preagrațioasa mea denumire de arhiepiscop și mitropolit, să se pregătească câte o diplomă împărătească separată, după forma uzitată și să se dispună, ca amândouă diplomele să se cetească la instalarea mea în biserică și să se publice serbătorește ca semnele cele mai învederate ale milei și grației împărătești.

Precând aștern, Excelenției Voastre, cu toată încrederea aceasta dorință a bisericei mulțămitoare și credincioase, mai am numai supusa rugare, a recomanda și a mijlocì împlinirea preagrațioasă a aceleia la Preaînalt Majestatea Sa c. r. și apostolică».

Din citatul acesta se cunosc destul de clar intențiunile și năzuințele nobile ale mitropolitului Șaguna, pentru a asigura pentru veacuri existența mitropoliei Românilor ortodocși. O diplomă cum o cerea el, era mai mult decât rescriptul împărătesc singur, pentrucă diploma era totodată un act de stat, care garanta și mai mult statornicia mitropoliei reînființate.

Dintre diplomele cerute, n'a văzut nici una lumina zilei; cauza pentru care s'a zădărnicit lucrarea aceasta este de a se căuta în schimbările politice, cari au stat nu numai în retragerea ministerului Schmerlingian, ci și în schimbarea sistemului de regim. Incă în luna lui Iunie 1865, după căderea ministrului Schmerling, Maiestatea Sa fiind la Pesta, a dat în bună aristocrației maghiare, că va restituì drepturile constituționale ale Ungariei. Lucrurile au luat o desvoltare repede. In Iulie s'a desființat consiliul imperial, în Septemvrie s'a convocat, iară în Noemvrie s'a ținut dieta din Cluj, ca pregătire pentru dieta din Pesta de asemenea convocată.

Sub astfel de împrejurări și schimbări radicale politice, când regimul de stat era grămădit de lucrări de ordine mai înalte, lucrările de mâna a doua, erau lăsate mai la o parte. Cu privire la mitropolia Românilor s'au mai eliberat numai acte inomisibile, de mainainte pregătite, precum a fost formarea nouă a episcopiilor Arad și Caransebeș și denumirea de episcop preste cea din urmă a lui Ioan Popazu, care a și fost sfințit în Rășinari la 15 August 1865; iară rugarea lui Șaguna în ce privește edarea a două diplome, una pentru reînființarea mitropoliei și alta pentru denumirea lui de primul mitropolit, se vede a fi rămas îngropate între actele ministerului.

Dintr'o epistolă a lui Șaguna către Iacob Rannicher, dela 21 Ianuarie 1866, aflăm, că ambele diplome erau în principiu încuviințate și ajunsese treaba până a se pregătì diplomele după

formularele prescrise. Iată locul din epistola ce se referea la această chestiune:

«Ieri mi s'a adus la cunoştinţă din partea direcţiunii cancelariei aulice ungare, că Maiestatea Sa s'a îndurat a încuviinţa darea celor două diplome despre reînfiinţarea mitropoliei şi denumirea mea de arhiepiscop şi mitropolit şi că cu adjustarea lor s'a însărcinat direcţiunea.

De mai multe luni se află nerezolvată scrisoarea mea la guvern despre aceea, dacă diploma mea voiesc să fie în ce priveşte forma din afară pompos adjustată sau simplă; căci în forma simplă ar costa 147 florini, iară mai cu lux ar costa mai mult, fără să mi se fi arătat cifra cât ar costa. Pentru diploma despre reînfiinţarea mitropoliei nu e nimic de plătit, deoarece se expedează fără taxă. Eu m'am socotit să mă pronunţ pentru adjustarea mai simplă, pentrucă subscrierea manuproprie a împăratului ca întemeetor şi valoarea internă a diplomei este pentru mine şi biserică, cea mai preţioasă decoare şi scumpă podoabă».

Este aproape de necrezut, că cele două diplome ajunse în expedit la directoratul cancelariei aulice ungare, să nu se fi şi trimis la mâna mitropolitului Şaguna. Şi cu toate acestea, fiindcă acele două diplome nu se găsesc între alte diplome rămase dela mitropolitul Şaguna, nici nu se pomeneşte să le fi văzut cineva, sau chiar să fi făcut uz de ele în careva formă — de instalare nu mai putea fi vorbă, după ce trecuse la mijloc un an şi jumătate dela denumirea lui Şaguna de mitropolit — trebue să primim lucrul, ca sigur, că diplomele nu s'au pregătit, cu atât mai puţin s'au expedat mitropolitului Şaguna.

Acum mai are loc întrebarea, că oare dupăce chestiunea acestor două diplome, ajunsese într'un stadiu aşa de înaintat, până la adjustarea şi pregătirea lor, mai putea fi lipsit mitropolitul Şaguna de ele — fără de învoirea lui? Răspunsul la aceasta poate fi numai negativ. Deci putem lua ca sigur, că mitropolitul Şaguna, în prevederea sa despre schimbările radicale în politica de stat, cari au şi urmat, a voit însuşi, să nu i-se mai trimită diplomele din chestiune, ca nu cumva edarea acestor diplome, prin cari chestiunea reînfiinţării mitropoliei Românilor ortodocşi s'ar fi putut privì de încheiată, să prejudicieze asigurarea acelei mitropolii pe baze mai sigure şi mai temeinice, în cadrul constituţiunei istorice restabilite a statului Ungariei.

Presupunem, că în momentul când mitropolitul Şaguna a încetat a stăruì, ca să i-se trimită diplomele aflătoare în pregă-

tire, avea deja asigurări în privinţa înarticulării mitropoliei în legile ţării. Numai aşa ne putem explica, că încă în primăvara anului 1868, dieta Ungariei a şi făcut aceasta în luna lui Maiu, prin art. IX de lege.

Dacă considerăm însemnătatea mare ce o are despărţirea ierarhică a Românilor de Sârbi şi reînfiinţarea mitropoliei Românilor ortodocşi din punct de vedere al prosperărei religioase-morale şi culturale-naţionale, abia mai aflăm în timpul din urmă de 40 de ani ai legislaţiunii statului ungar un alt asemenea act însemnat pentru binele şi folosul poporului român. Acvisiţiunile acestea pentru biserica şi poporul român ortodox din Ungaria, sunt a se mulţămì înţelepciunii şi tactului mitropolitului Şaguna, care în impregiurări critice, când legile aduse în dieta Ardealului în anii 1863/4 în favorul Românilor, au fost spulberate prin o trăsătură de peană, a ştiut să câştige în dieta Ungariei drepturi frumoase pentru biserica sa, asigurându-i o egală îndreptăţire cu celelalte biserici din patrie.

Revenind în reasumat la întrebarea instalării lui Şaguna în scaunul de mitropolit, constatăm, că aceea nici când nu s'a făcut. Actul instalării, deşì era de toţi dorit, şi luat în program, atât în actele oficioase ale regimului, cât şi în cercurile bisericeşti ale mitropoliei, nu s'a îndeplinit, din cauză, că el s'a condiţionat dela cele două diplome cerute de mitropolitul Şaguna: una pentru reînfiinţarea mitropoliei, iară alta pentru denumirea de primul mitropolit a lui Şaguna. Cu încuviinţarea şi pregătirea diplomelor, de cari mai în urmă nu s'a mai simţit trebuinţa, a trecut timp la mijloc şi Şaguna, care funcţionase aproape doi ani ca mitropolit s'a privit ca — *faptice instalat.*

Dr. Il. Puşcariu
arhimandrit, vicar arhiep.

Toată învăţătura, înţelepciunea şi bucuria sufletului, pe care mi-am câştigat-o mă părăseşte şi nu pot să fac altceva, decât ca să-mi ridic ochii sufletului în rugăciune cătră Acela, care a avut îndurarea să vină la noi ca Dumnezeu în chip de pământean şi să fie sprijin şi mângăiere celor împovăraţi, trezind prin credinţă şi dragoste acea nădejde, care fără El nu ne poate încălzì sufletele. Când m'am învrednicit de fericirea să pot îngenunchia în faţa Lui, cu ochii scăldaţi în lacrimi dulci de smerenie şi pocăinţă, atunci am simţit revărsându-se peste întreaga mea fiinţă un val de binecuvântare cerească, care mi-a luminat întunerecul din suflet, făcându-mă să înţeleg, că El este Domnul, care este aproape de noi în toate bucuriile şi năcazurile vieţii noastre.

Scrie într'o epistolă cătră mireasa sa: renumitul biograf *Karl von Ritter* (1779—1859).

DIN TRECUTUL BISERICII ROMÂNE BIHORENE.

Când și-a înaintat arhidiaconul László cătră episcopul său în 1725, operatul dresat cu privire la vizita canonică ce-o făcuse între credincioșii orientali, am amintit, că pe valea Crișului-repede, a înregistrat 3 parohii unite. Pe Luncă nici una, pe Erin abia 4: Leta, Selénd, Vasad și Piskolt.

In districtul Orăzii se înșiră 19. Trei din ele nu înseamnă mult în cumpăna unirii, căci preoții lor s'au ascuns dinaintea lui László, când a venit să le cerceteze bisericile. Acestea parohii sunt: Barakony, Cséfa și Inánd. Ba preotul din Inánd a ridicat protest în contra călcării lui László în biserica sa.

Afară de acestea 19 comune, László află de bine a fixa în hârtia sa și numele acelor comunități, cari de fel nu s'au plecat spre unire; acestea sunt mai puține ca celelalte. Numărul lor e 8: Bikács, Homorog, Madarász, Cordău (Kardó), Nagykér, Kiskér, Szenttelek și Papmező cu jurul său.

Mai răspândită e unirea în provința Beiușului, căci influința de domn de pământ a episcopului orădan, în acestea regiuni opera cu efect, încă din timpuri foarte vechi. Nu mai puțin decât 50 de sate fură unite în jurul micului orășel episcopesc.

Pentru 4 parohii, László, nu face notițele îndatinate, ci zice, că despre ele va relata vice-protopopul; adecă despre Havas-Dombrovicza, Belényes-Szentmiklos (acesta tocmai atunci se împopula) Grós și Hagymás. Despre: Sudrics, Pósa și Görbed, observă, că preoții nu s'au înfățișat, poate că nu vor fi voit. Ba despre preotul parohiei din urmă adauge, că împreună cu subprotopopul orădan, a eșit întru întimpinarea episcopului sârbesc până departe, la Boroșineu.[1]

Prin 1723—4, la dieceza catolică de Orade s'au arondat și comitatele Crasna și Solnocul de mijloc. Neobositul arhidiacon grăbește și la Românii din părțile acestea, prin Iulie 1725. Subprotopopii însă îl înduplecă să mai amâne vizitele, până vor sosi în respectul acesta instrucțiunile vlădicului unit din Transilvania, de vreme ce acestea comitate politicește sunt îngremiate la Transilvania.[2]

---

[1] *Bunyitay* 44. [2] Pe timpul turcilor Oradea aparținea Ardealului. După aruncarea acestora la 1692, se alătură la Ungaria. La 1701 iară se împreună cu Ardealul. Mai târziu din nou se alipește la Ungaria, la olaltă cu Marmația.

Până în 19 Iulie 1725, datul când arhidiaconul vizitator își prezintă actul vizitațional, vizitase ca la 100 de parohii.[1] Insemnările eternizate în acest document sunt prețioase pentru noi, nu numai din punct de vedere bisericesc, ci și etnografic-social-politic etc., cu o vorbă, în acestea notițe dăm de o mică icoană a vieții noastre culturale.

E de remarcat, că László a continuat vizitele canonice și după acest act. Nu s'a păciuit până la moarte (1729), dar mai vârtos în 1726 a călătorit mult, și așa se poate combina din mai multe date, că tocmai anul acesta a fost mai bogat în seceriș duhovnicesc, precum de altă parte iarăși în acest an, după cum am spus mai sus, s'au întâmplat primele catastrofe mai simțitoare pentru unire.

Din procesul verbal, redactat cu ocaziunea cercetărilor lui László, prindem câte ceva. Se prenotează la fieștecare comună, numele și conumele preotului, locul nașterii — barem aproximativ, — vârsta, împrejurările familiare și din când în când proventele preoțești: unde, când și care arhiereu l-a preoțit. Uneori se relevează câte ceva mai momentuos și din activitatea pastorală a preotului.

Zugrăvește lapidar starea bisericilor, instrucțiunile interne, nu uită a pomenì câte ceva și din istoria bisericei.

Nu tot clerul e recrutat dintre Români. Chiar în centru, în Orade, capelanul e rutean, tot din acest neam sunt preoții Românilor uniți din: Körös, Tarján, Vizes, Gyán, Léta, Selénd și Posa.

Mai toată preoțimea își trage obârșia din comitatul Bihorului. Preotul Ladislau din Kisujfalu e venit din Moldova.

Conume abia la 4 preoți a aflat, și dintre aceștia la 3 e «Pap» (popa, pop), unul e «Román» (poate român, ori rom*a*n, după cum se pronunță în Bihor).

Cu atât e mai variant catalogul arhiereilor consecrători. Mai adeseori sfințește cel din Arad, nu numai în Arad, dar și în Váradvelence și aiurea. Mulți fură hirotoniți la Munkács, alții dobândesc darul dela episcopul Maramureșului și iară alții aleargă

---

[1] Până în 2 Sept. 1724 a cercetat 24 sate. *Bunyitay* 43.

pentru el la vlădica din Ardeal. Sunt unii hirotoniţi la Carloviţ şi chiar în Moldova.

Izvoarele de subsistinţă sunt pretutindenea din cale afară modeste. Pe ici-colea se află şi puţin pământ, încolo taxele după ierurgii, cum se pot tocmì cu poporenii.

Zidirile de biserică sunt aproape toate de lemn, coperişul de paie. Sunt biserici şi de nuiele.

In folosinţa românilor din Nogiorid (Nagyürögd), Hajó, Selénd, Kisujfalu, se află biserici vechi mai frumoase şi mari, acestea odinioară au fost ungureşti şi catolice, însă bieţii Români nu le puteau ţinea în stare corespunzătoare, căci pe cele din Selénd şi Nogiorid le-au acoperit numai cu paie. Pe păreţii bisericii din Kisujfalu încă se mai putea vedea pictura frumoasă de odinioară.

Biserica din Tinod e de peatră. S'a zidit de către un oarecare principe din Moldova, care trăise în surghiun acì. Biserica e zidită în *«formă catolică»*. Lui Bunyitay îi pare,[1] că sub dictonul «forma catolică», e de a se înţelege, că biserica dintru început a fost catolică, iar mazilitul voevod ar fi rastaurat-o numai.

Potirele sunt de cositor, sunt multe şi din lemn, aramă ori din lut ars. In Kisújfalu potirul e scobit în peatră. Potire de argint şi pe din lăuntru aurite abundent, se află la bisericile din: Les, Beiuş şi Nogiorid.

Locul clopotelor îl ţinea toaca. E raritate satul cu clopot, sau mai corect zis, cu clopoţel; se şi fălesc poporenii cari'l au.

Abia în 10 turnuri sună a evlavie nobilul metal, adecă îl au cei din: Oradea, Les, Sântandrei (Szentandrás), Kisürögd, Léta, Selénd, Vasad, Györös, Hosszúaszó, Sititelec (Székelytelek) şi Apáti.

Beiuşenii numai în 1726 ridică scaun pentru clopote şi iau dispoziţii, ca să li se restituiască «clopotele rătăcite şi aflate».

In Beiuş deci sunt clopote mai multe, ori cel puţin două, pe când în alte locuri abia unul, sau nici unul.

Matriculele sunt necunoscute. Totuş în Nyárszeg şi B.-Széplak, dăm de ceva registre, cari seamănă cu un fel de matricule mai primitive.[2]

---

[1] O. C. pag. 45. [2] In şematismul Orăzii din 1864 pag. 61 se zice, că Széplak ar fi având matricule numai din 1818.

Inchizând acum «protocolul» misionarului, mai amintim, că László se purta cu barbă, ca preoții noștri, stăpânea bine limba noastră, iar în dispute cita din cărțile românești.[1]

După acestea, să petrecem puțin în călătoriile apostolice și pe episcopul ortodox. Dobândindu-și voie mai înaltă, în 11 Septemvrie 1726, de a cerceta pe ortodocșii așezați pe domeniile episcopului latin, — sub elasticul titlu de vizite canonice, titularul Aradului, numai decât pornește la drum și petrece mai tot timpul în mijlocul poporului, mai vârtos, că nu i-se putea face nici o supărare, fiind păzit de brațele militare.[2]

Contra unui astfel de apostolat ne mai auzit până acì, episcopul Em. Csáky și vicarul său Mih. Kébell, nu pregetară a ridica greu protest[3] la 22 Martie 1728, în congregația comitatului Bihor, ținută în opidul Szalárd.[4] Dar fără nici un efect.[5] Titularul Aradului, Vichentie Ioanovich, mergea înainte,[6] voios și fălos de pagubele ce urmau în calea lui pentru catolicism.

Cu toate că era îngrădit Ioanovich de azistință militară, la Beiuș aproape era să fie încununat cu moarte de mucenic. Cei de prin moșiile episcopului catolic, nu voiau să dea întrare episcopului sârbesc; s'au postat la strâmtorile ce trec prin păduri și le-au închis, și de vreme ce prelatul a forțat trecerea, un român descărcă un glonț[7] în calul episcopului. In urma acestei întâmplări, episcopul s'a întors îndărăt la Arad și i-a lăsat pe beiușeni în știrea Domnului. Nici n'a umblat mai mult în vizite, căci nu peste mult fu ales la Carloviț. Următorul său, Isaia Antonovich, la început încă nu a cutezat să umble printre bihoreni.[8] Pe la 1733, a început a exercita și iurisdicție[9] asupra Românilor bihoreni uniți. Trecerea alor 178 preoți la ortodoxie, în anul 1728,[10]

[1] *Bunyitay* 43 „Istennek nagy kegyelme, hogy mégis nyelvökön tudok és magok irásiból őket convincálom, s ugy a község contentáltátik".

[2] *Bunyitay* 48, *Selăgian* 55, Șematism 16, 17.

[3] *Bunyitay* 47, 48.

[4] *Selagian* 55, Șematism 17. *Bunyitay* 47, 48.

[5] *Bunyitay* 48. *Selăgian* 55, Șematism 17, zic, că congregația a oprit pe Joanovich dela vizitațiuni.

[6] *Grama* ist. unit. 162.

[7] *Șaguna*, ist. bes. II 223, *Bunyitay* 48, Șemat. 17, *Selăgian* 55, zic, că calul a fost străpuns.

[8] *Ardelean* II 25.

[9] *Balugyánszky* 489.

[10] Aici 238. *Bunyitay* 48.

de care am pomenit, încă e de a se însemna în șirul meritelor lui Ioanovich.

Pare că Eudoxiu Hurmuzaki, gâcește adevărul când susține,[1] că dacă episcopul catolic nu era cu o cale și comitele suprem al Bihorului, și în calitatea aceasta nu punea pedeci, apoi de nu ar fi avut așa influință mare asupra poporului în puterea moșiilor sale extinse, episcopii dela Arad ar fi nimicit în scurt timp toată unirea, cu atât mai ales, că erau și de acelea intervale de timp, când Viena nu ținea parte uniților, din motivul de a nu se strica cu Sârbii, cari îi făcuseră prețioase servicii vechi, în contra Turcilor, și noi, în contra curuților,[2] mai apoi fură de mare ajutoru Mariei Terezia, în răsboiul de succesiune.[3] De altă parte, în Viena, nu vedeau cu ochi buni pe episcopii unguri neaoși, deci aflau de bine a nu le mai adăuga vaza și cu aceea, că le înmulțeau artificial poporenii.[4] Apoi deputațiunea aulică illirică, «*din firea sa de illirică*», nu putea avea în drag pe cei cari aveau neînțelegeri tocmai cu illirii; ba despre prezidentul Bartenstein, știm pozitiv, că nu era omul, care să rabde vre-o știrbire a prerogativelor politice sârbești, iar față de cauza promovării unirei, nu odată a dat «palam publice» dovezi de o mare aversiune.[5]

Numai așa, dând specială considerare acestor procedeuri vacilante, izvorîte din politica militantă a Vienei, ne putem explica, de ce în unele intervale unirea sporea grabnic, altădată stagna, ori că da cu pași îndoiți îndărăt; episcopul sârbesc, când e oprit a vizita și a arunca dăjdii preste Românii din Bihor, când îi se permite așa ceva.

Am arătat, că împăratul Leopold I, cu biletul din 1701, oprește pe prelatul ortodox a-și vizita însuș, ori prin mandatarii [6] săi, poporenii bihoreni, cu atât mai puțin i-se lasă în voie a «taxa și a face aruncuri asupra lor; din grație apoi permite, ca dacă e de lipsă, poporenii să poată ei merge la episcopul ortodox

[1] Docum. privitoare la istor. rom. VII, 34. Aici 229.
[2] Aici 229. „Unirea“, 1892 pag. 198. *Bunea* Aron 40.
[3] „Unirea“ l. c. 279.
[4] Aici 184.
[5] *Bnros* „Unirea“ l. c. 279 și 295. Aici 189.
[6] *Bunyitay* 47.

spre a-şi rezolvì trebile ecleziastice, schizmaticii în nici un fel să nu fie vătămaţi în legea lor; *totuş însă vor avea a fi în atârnare de către episcopii diecezani romano-catolici*».

A atârna în cele religioase de o religiune străină, şi totuş a nu fi turburat în religiunea-ţi proprie, e o teză, pentru priceperea căreia trebue minte cu carul, de carea adecă se afla numai în capetele coperite cu ţopful vremii.

In opreliştea din 1701, episcopilor arădani, de pe la anii 1726, li se dă slobozenie să-şi conducă turma. O şi fac aceasta un deceniu întreg, până ce comisiunea regală află cu cale în 1737,[1] din nou a lua sub interdict turma şi pe păstorii ortodocşi. Acest interdict pare a fi fost numai de formă, căci în anul următor, episcopul Isaia Antonovich e în mijlocul turmei, ba în preajma episcopului latin, în Váradvelence, cutează a sfinţì preoţi.[2] Tot aşa şi urmaşul său Sinezie Jivanovici, prin 1751, se duce la Oradea[3] şi de acolo la periferie.

În 1757 apoi, cum am văzut, se dă voie pentru totdeauna, ca credincioşii cu episcopul lor ortodocs şi acesta cu dânşii, se comunice liber prin scrisoare, ori cu gura.[4]

Episcopul catolic, contele Paul Stefan Forgách, înainte de a fi episcop arădan, a fost canonic. El a reluat afacerile unirii, acolo unde le-a întrerupt moartea lui László. În 1732, după moartea episcopului Em. Csáky, Forgách conduce dieceza, ca vicar capitular[5] până în 1737, când fù denumit de episcop contele Nicolae Csáky,[6] care apoi preste 10 ani înaintează la mitropolia de Kalocsa,[7] spre a da locul său lui Forgách.[8] Forgách se ţine în scaun[9] tocmai 10 ani încheiaţi, când la 1757, dupăcum ştim, comisia regească cunoscută, face ce face şi-'l transferează la scaunul Váczului.[10] Forgách, ţinea transferarea drept promoţiune, pentru scârbele avute la Oradea. Aici ajunge baronul Adam Patachich, carele după o probă de ani 20, iarăş se învredniceşte a urca tronul mitropolia-

---

[1] *Bunyitay*. 50, *Şematism*, 17, *Selăgian* 56.
[2] *Bunyitay* 62. Aici 186.
[3] Aici 138, 139, 141, 230. *Ardelean* 27, *Selăgian* 58.
[4] Aici 190 193.
[5]—[9] *Bunyitay* 49, 50, 53, 54, 71. Aici 193.
[10] Aici 193 şi nota 1.

tului de Kalocsa, la 1777,[1] ca și cu trei decenii înainte de aceasta un antecesor al său.

Iată dară, că până a-și dobândì Sionul român pe mirele său propriu, în persoana vrednicului Moisi Drágosy,[2] 5 năimiţi aruncară mreja asupra lui. Din staulul unui al 6-lea, al grecului «de Camilli», încă săriră teafăre oile noastre cuvântătoare, și azi «post tot discrimina rerum», dupăce am scăpat de bulgari, greci, sârbi, calvini și latini, suntem liberi și neatârnători. Slavă Domnului, «carele a bătut neamuri multe și a ucis împăraţi tari».[3]

Mai bine cântă cărţile despre Forgách,[4] deșì cu el și cu Patachich, a avut clerul român mai multe frecări. Forgách și Nic. Csáky, cum vom vedea mai la vale, au îngrijit și de cultivarea uniţilor, cari tocmai sub păstorirea acestora doi scăzură notabil cu numărul, măcar că despre Forgách știm, că a rânduit, să se ţină rugăciuni publice în catedrală și în toate bisericile din eparhie, pentru o mai bună răspândire a unirei.[5]

O răspândire mai mare a unirii însă a fost și rămas «un pium desiderium». Recordul numeric al unirii s'a ajuns sub înaintașii lui Forgách, sub Benkovich și Em. Csáky.[6]

Pare că ajunseră auctorităţile civile în un hal, de nu se mai puteau orienta cu privire la religia Românilor bihoreni; sârbii ţineau și raportau oficios, că Românii sunt cu toţii ortodocși; episcopul Aradului, Isaia Antonovich, exercita iurisdicţie faptică asupra uniţilor pela anul 1733,[7] dealtă parte, catolicii vreau a privì pe toţi Românii de uniţi cu ei. Poporul, la rândul său, era gălăgios și turbulent, ţinea dese adunări și periclita siguranţa și ordinea publică, izgonea pre preoţi și punea alţii, ca și cum se pun jitarii satului primăvara la S. George.

Guvernul voia să pună capăt odată acestor rivalităţi, dreptce trimisă o comisie, carea din intuiţiune proprie, la faţa locului,

[1] *Bunyitay* 77, 85, Patachich cu aceea îndatorire a fost denumit, ca din enormele venite episcopali să ajute lăţirea unirei și să gugulească pe arhiereul unit. *Kereszturу* Hist. epp. mag. var. II 149—155, *Balugyánszky* 489.

[2] Drágosy era alumn și dragoman la epp. rutean Em. Olsaszky, în 1751 când făcea vizit. can. la românii din Sătmari. *Boros* „Unirea" 1892 pag. 246 nota 1.

[3] Polileul.

[4] Aici 227.

[5] *Bunyitay* 49.

[6] Aici 228.

[7] *Balugyánszky* 489.

din gura obştei să afle, că ce e adevărat în cauză; cari îmbrăţişază şi cari sunt străini de unire, astfel apoi apărând libertatea religiunii, să restabilească statornic pacea de mainainte.

Din mandatul lui Carol VI, întimat prin comitatul Bihorului, comisia s'a întrunit la 1 Martie 1735, şi s'au mântuit în 1737.[1]

Comisia a voit să oprească pe canonicul Forgách dela amestecul în trebile religioase ale Românilor! Cum, cum nu, însă «aceasta nu a lăsat Dumnezeu», zice mângăiat, numitul Forgách.

La celebrul Bunyitay,[2] nu aflăm nimic cu privire la importanta întrebare: care era numărul uniţilor şi al neuniţilor stabilit de comisiune. El zice însă, că episcopul arădan, cu anul 1737, s'a retras din Bihor, deci am putea presupune, că unirea s'a afirmat la lăudata comisie. Şematismul des citat şi cu el alăturea «scurta istorie» alui Dr. Ios. Pap Selagian, Blaj 1845, susţin, că *partea mai mare,*[3] «*mai toţi românii*»,[4] sau dat în partea unită, şi că episcopului arădan, comisia i-a interzis orice putere preste locuitorii bihoreni.

În 1736 ştim, că 178 de preoţi cer unirea, adecă aceia, cari în 1728 au părăsit-o.[5] Bunyitay pe baza autobiografiei lui Forgách, spune, că în 1737, au primit unirea 147 [6] comune. Acestea 147 comune, negreşit că sunt acelea, ale căror 178 preoţi în anul 1736, umblă cu rugări de unire pela primatele Ungariei.

Nu putem constata, că sub numărul 147 de sate, alui Forgách, e de a se înţelege, întreg contingentul unirii, adecă unirea de până acì, cu acviziţiunea mai nouă, din timpul sesizării primei comisii între anii 1735—1737, ori că 147 de sate, sunt cu totului tot un adaus nou. Nu putem şti, că acest asert a lui Forgách, cuprinde-se şi în hârtiele oficioase a comisiei, sau e numai o părere individuală a lui Forgách, care a crezut, că 147 de sate s'au unit, ori că cele ce s'au unit, cu cele de mai nainte unite, ar da respectabila cifră de 147. Cu o vorbă, nu e limpezită împrejurarea, că comisia adevereşte unirea alor 147 sate, ori că numai partida catolică îşi reclamă pentru sine acest popor.

---

[1] Aici 134.
[2] l. c. 50 şi 49.
[3] Şematism 17.
[4] *Selăgian* 56.
[5] Aici 237, 238, *Nilles* 524—526.
[6] *Bunyitay* 50, 62, *Ardelean* 9, 10, 76, 77.

Până la dovedire deplină, trebue să primim cu rezervă acest dat, pentrucă ştim cu toată siguranţa, că din 1726 (ori 1728), până pe timpul comisiei, unirea a slăbit văzând cu ochii, de aceea acuma la comisie, ca din cer nu se putea să fi picat atâta amar de popor, când de altă parte ştim şi aceea, că comisia nu a părtinit în aşa măsură mare pe uniţi, ca cea din 1754—1757, ba cum spusesem, venì în conflict şi cu Forgách, pe care puţin a lipsit de nu l-au oprit dela afacerile unirei. În fine trebue să fim cu ochii în patru totdeauna, când ne răzimăm pe documente venite numai din o parte, ori din alta, căci ne-am convins, că nu sunt totdeauna imparţiale şi îşi dau în capete cu alte date paralele şi întregitoare, venite dela partidul contrar; bunăoară documentul din Nilles,[1] unde zic preoţii români, în anul 1736, că înainte cu 8 ani, fiind ei uniţi, au fost siliţi să se facă neuniţi, iară alt act descoperit de d-l Mangra,[2] tocmai contrarul atestă: că însuşi preoţii au dat instanţă ca să poată trece dela unire la ortodoxie. (Va urma).

PROBLEMA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI RELIGIOS IN ŞCOALA POPORALĂ.

Straturile de jos ale poporului au fost şi vor rămânea pe veci *tărâmul* cel mai *primitor* pentru *doctrinele religioase*, pe motivul, că ele sunt legate de glia pământului, care în fiece clipă îi îndreaptă privirea omului spre *creatorul*, *susţiitorul* şi *guvernatorul* lumii. Nimeni mai mult ca plugarul nu cunoaşte bunătăţile venite ca *dar dela D-zeu* asupra roadelor muncii sale. Pe cine mai mult ca pe sătean îl preocupă schimbarea vremii? Pe cine mai mult ca pe el îl înspăimântă trăsnetele şi fulgerile încrucişătoare? De sigur, că nu pe orăşanul, care şade la tarabă, ori în vre-o lucrătoare. Cu atât mai puţin pe birocratul, care la masa sa de scris, cufundat în noianul de acte, nici habar nu are de puterile firii. Dar apoi ce-i pasă savantului, care ştie, că deasupra casei lui este parafulgerul, care îl scuteşte contra săgeţii electrice!

[1] *Nilles* l. a. 524—526. Aici 237—238.
[2] *Mangra* „Bis. şi Şcoala" Arad 1904, p. 165—166 (Nr. XIX).

In mijlocul naturii, mai ales, în fundul codrilor, simţim puterea naturii şi ne îngrozim în faţa desfăşurării puterilor ei. Aici mai ales simţim micimea noastră şi ne umilim în faţa puterii dumnezeeşti. Aici ne aducem aminte de cuvintele psalmistului: «mare eşti Doamne; Minunate sunt lucrurile tale; Şi nici un cuvânt nu este deajuns spre lauda minunilor tale!»

Dacă aşa este, atunci netăgăduit, că *noi, pedagogii*, în sensul vederilor pedagogiei de astăzi, aceste dispoziţii, pe cari le întâlnim în *sufletul* ţăranului, avem să *le desvoltăm* şi *preformăm* conform scopurilor educaţiei. Educaţia, cum se ştie, *are drept ţintă supremă: formarea caracterului religios-moral* în sufletele tinerimei şcolare. Nici unul din obiectele de învăţământ, câte se propun în şcoala poporală, nu are o *valoare intrinsecă* aşa de covârşitoare asupra formării caracterului precum o are religiunea. Această valoare, nici nu i-a fost denegată vre-odată, ceeace se vede şi din faptul, că în planurile şi programele de învăţământ totdeauna au ţinut bărbaţii cari le-au compus, să o înşire la locul prim. In ce priveşte numărul de oare însă, în care se predă, în comparaţie cu alte studii, ea de multe-ori e de facto, cea din urmă. Dacă ne vom cugeta apoi la părerile ce domineazǎ în societate, ba chiar la vederile ce prind rădăcini între tinerime, ajungem la trista constatare, că acest obiect de învăţământ, de o importanţă absolută, e mai mult decât bagatelizat. Ne sbuciumăm prin sinoade, ne sfărmăm capul cu catehizarea elevilor gr.-or., accentuăm puţinul rezultat (recunoaştem importanţa catehizării) şi totuş un pas nu putem face înainte. Nu putem zice, că ar lipsì interesul la factorii hotărîtori. Nici aceea, că doară unii catiheţi nu ar fi inspiraţi de zel şi bunăvoinţă. Dar cu toate acestea ne lovim de trista realitate şi nu putem de loc urnì afacerea înainte.

Ca o cauză principală a acestui nesucces socot eu: *tratarea de multeori prea superficială a întregei chestiuni.*

Prea ne-am mulţămit de multe-ori cu luarea de măsuri paliatre. Prea ne-am încrezut în persoanele puse să reguleze chestia. Prea de multeori am umplut locurile de cateheţi cu oameni, pe cari aiurea nu-i puteam folosì, ori am distribuit catehizarea persoanelor, angajate la altfel de lucrări, încât pentru ei această afacere a fost numai de a doua mână. Şi aşa purcezând azi,

procedând mâne, ne-am ales cu rezultatul de azi, în genere cunoscut. Nu învinuesc pe nimeni. Ştiu pozitiv, că au fost catehеţi excelenţi, cari au şi arătat ad oculos spor frumos. Dar alături de aceştia au fost şi mulţi prea incapabili.

Şi acum revin să stabilesc problema religioasă în o formulă precisă. Incât pot să o pricep eu, ea se rezumă în următoarele:

a) *Religiunea ca obiect de învăţământ are să întemeieze în sufletul băieţilor credinţa în Dumnezeu Tatăl, Fiiul şi Duhul sfânt;*

b) *Religiunea are să facă ca să pătrundă în sufletele tinerimei, că lumea aceasta e creată, susţinută şi guvernată de D-zeu;*

c) *Religiunea are să lucreze într'acolo, ca ideile creştinismului să formeze în spiritul elevilor chiagul, care are să plămădească vieaţa lor intelectuală;*

d) *Religiunea are să producă în elevi convingerea, că biserica creştină este depozitara învăţăturilor creştine; ea le păstrează, ea le împărtăşeşte, deci în sinul ei să căutăm alinarea durerilor şi realizarea speranţelor noastre;*

e) *Ca atare biserica ne strânge la sinul său, ne ocroteşte, deci să o cercetăm, să o ajutăm, să o iubim, căci ea e casa lui Dumnezeu;*

f) *Religiunea are să deştepte în sufletele elevilor iubirea de adevăr, dreptate, sinceritate şi să-i împingă la exerciarea faptelor bune, căci zice-se în sf. scriptură: «Credinţa fără fapte, moartă este», «Tot pomul care nu aduce roade, se taie şi se aruncă în foc»;*

g) *Religiunea are deci să facă din fiecare şcolar un bun creştin, un bun bisericаn şi un om de omenie;*

h) *Religiunea are să formeze din elevi ceeace susţine azi pedagogia: oameni cu caracter religios-moral.*

In aceste 8 puncte, cred, a fi cuprins problema învăţământului religios nu numai pentru şcoala poporală, ci şi pentru alte şcoale cu caracter educativ, căci scopul nu poate fi altul decât unul şi acelaş.

Astfel vedem, că religiunea ca disciplină de învăţământ, îşi identifică scopul său cu scopul suprem al educaţiunii.

Dr. Petru Şpan.

SF. IOAN GURĂ DE AUR.

c) **Propovăduirea prin personalitatea sa.**

Fiecare cuvântător bisericesc trebue să trăiască în convingerea, că are să predice și că de fapt predică nu numai cu vorba ci și cu fapta, nu numai cu înțelepciunea minții, ci și cu sfințenia vieții — prin urmare cu întreaga sa personalitate. Atât calitatea, cât și efectul predicei depinde în primul rând dela bogăția vieții sufletești, dela însuflețirea pentru idealul adevărului și al sfințeniei, dela nobleța și puterea morală a voinții — cu un cuvânt: dela *personalitatea etică a predicatorului.*

«Din prisosința inimei grăește gura» — a zis Mântuitorul (Mat. 12, 34). Cum este predicatorul, așa va fi și predica, — căci nimenea nu poate inspira cuvintelor sale alt duh, decât acela care'l are. Chiar și fariseul își tradează în predică caracterul său fariseic, căci una zice și alta face. Dar nimenea nu-l crede, — chiar dacă ar grăì adevărul, — căci *ființa* sa este minciună. *Omul* predică, nu predica, — iar predica este ca omul. «Nu pe noi ne propoveduim, ci pe Christos Isus Domnul» — zice sf. Pavel (2 Cor. 4, 5) — dar numai aceia pot propoveduì așa, cari au pe Domnul în inima lor.

Istoria oratoriei creștine ne dovedește, că aproape toți oratorii cei mari ai bisericei au fost de-opotrivă și creștini buni, cari au strălucit prin o vieață plină de virtuți. Această legătură cauzală între vieața și calitatea oratoriei unui predicator o întărește sf. Ioan Gură de aur, care a fost una dintre cele mai puternice întrupări ale spiritului creștin din toate timpurile.

Dumnezeu însuș vorbește prin aleșii săi. — căci așa le-a făgăduit: «Duhul sfânt vă va învăța pe voi întru acel ceas cele ce se cade a zice» (Luca 12, 12: Marcu 13, 11; Mat. 10, 19—20). Nu este de ajuns să spună cuvântătorul, că a vorbit Dumnezeu odinioară prin proroci și prin unul născut fiiul său, ci așa să cuvinteze, ca să se convingă ascultătorii săi, că *și el* este un trimis, prin care vorbește Dumnezeu *acum* cătră dânșii. Sf. Ioan putea să zică cu apostolul Pavel: căutați adeverirea lui Christos celui-ce grăește întru mine (2 Cor. 13, 3) — căci prin sfințenia vieții sale a propovăduit pe Domnul. Fundamentele acelei vieți sfinte le-a întărit în decursul petrecerii sale în singurătatea pustnicilor,

— iar laurii sfinţeniei i-a câştigat în timpul nedreptelor prigoniri, a căror jertfă nevinovată a fost. In mijlocul acelor prigoniri amară, ca şi în toate faptele vieţii sale, şi-a pus *nădejdea şi încrederea* nestrămutată în voinţa şi ajutorul lui Dumnezeu. Duşmanii săi şi-au luat refugiul la iscodiri mincinoase, ca să-l poată învinovăţì şi judeca pentru păcate. Dar nici în acest chip nu i-au putut îndoì tăria morală, ştiindu-se nevinovat şi chiemând ca martor al nevinovăţiei sale pe Dumnezeu, care toate le ştie, şi pe întregul popor din Antiohia şi Constantinopol.

Izvorul nesecat al tăriei şi însufleţirei sale a fost *rugăciunea*, căci zicea adese-ori: «nimic nu este mai puternic decât omul, care se roagă cu căldura inimei».[1] Cămara lui de rugăciune ştia spune despre multe nopţi petrecute în priveghere, în timpul cărora şi-a oţelit sufletul pentru luptele şi greul vieţii. Plin de admirare vorbeşte istoricul *Sozomen* despre superioritatea morală a sf. Ioan, zicând: «Fiindcă ducea o vieaţă aproape dumnezeiască, a dat prin aceasta îndemn puternic tuturora de a umbla pe calea virtuţii.»[2]

Deja ca tinăr *predicator în Antiohia* şi-a câştigat respectul şi admiraţia poporului. Toţi ştiau, că numai de curând venise din pustnicie, unde a petrecut în rugăciuni, meditaţii şi studii religioase. Dragostea şi încrederea cu care-l întimpina poporul creştea din zi în zi şi deodată cu aceea încolţia în suflete şi sămânţa virtuţilor creştineşti. Aceeaş vieaţă a dus-o şi aceeaş dragoste a întimpinat-o şi ca *patriarh în Constantinopol*. Nici o greutate nu l-a înspăimântat şi abătut dela împlinirea datorinţei, toate mijloacele cele bune le-a întrebuinţat ca să îndrepte vieaţa turmei sale, spre preamărirea lui Dumnezeu. Caracterul său neprihănit şi activitatea sa neobosită a stors chiar şi admiraţia duşmanilor, cari îi duceau frica, din cauza asprimei cu care le combătea viţiile.

Pe urma neobositei sale activităţi nu aştepta altă răsplată pământească, decât liniştea conştiinţii de a-şi fi împlinit datoria vieţii, la care se simţea chemat de Dumnezeu. Lui Dumnezeu îi atribuia rezultatele păstorirei sale duhovniceşti, — căci «puterea

[1] Omilia 57 la ev. Mateiu.
[2] Sozomen, ist. bis. VIII c. 2.

de a îndrepta prin iubire vieaţa celor păcătoşi este un dar al Duhului sfânt.» [1] O *vieaţă de jertfă* pentru binele şi fericirea altora a fost întreaga sa vieaţă. Pentru sine nu aştepta nimic dela oameni, nici laude, nici bunuri materiale, nici plăceri şi măriri lumeşti, căci pe toate le-a respins, trăind într'o abnegaţie cu adevărat apostolească. Sf. Ioan a putut zice despre sine împreună cu apostolul Pavel (1 Tes. 2, 4): «aşa grăim, nu ca cum am plăcea oamenilor, ci lui Dumnezeu celui ce cearcă inimile noastre». Aplauzele sgomotoase ale poporului le-a respins, zicându-i: «ar fi mult mai bine să ascultaţi în linişte şi să ţineţi în minte cele ce vi-le spun... decât ca să nu vă alegeţi din ele cu nimic, afară de aplauze.» [2]

Numai un astfel de caracter superior, pe care nu-l ispitea nici o mărire lumească şi nici o răsplată din partea oamenilor, putea să aibă *puterea şi autoritatea morală* de a combate neînfricat viţiile, de a propovădui virtutea şi de a apăra drepturile bisericei şi ale poporului faţă de puternicii zilei, lacomi şi fără inimă. Numai un asemenea suflet mare, care n'avea lipsă de îndemnuri din extern, căci le avea în sine, a putut fi în stare să-şi îndeplinească cu o abnegaţie de apostol datorinţele chemării şi să înlăture piedecile, pe cari răutatea omenească i-le punea în cale. Dumnezeu şi conştiinţa sa erau singurii judecători, de a căror pedeapsă se temea sf. Ioan. Când împăratul Arcadie confirmă sentinţa de a fi dus în exil, el îi trimise împăratului următorul răspuns: «Eu am primit această biserică *dela Dumnezeu*, Mântuitorul nostru, să port grijă de mântuirea poporului, — de aceea nu-mi este iertat să o părăsesc. Dacă vrei să nu mai rămân aici, aruncă-mă afară cu puterea. Cetatea stă sub puterea ta, şi aceasta putere îmi va fi spre desvinovăţire, că nu de bună voie m'am abătut dela orânduirile lui Dumnezeu.» [3]

O asemenea personalitate de orator învinge totdeauna, chiar şi atunci când cade jertfă împrejurărilor externe nefavorabile.

Iubirea faţă de turma sa şi-a arătat-o sf. Ioan nu numai prin cuvinte de învăţătură şi îndemnare, ci şi prin *sprijinul real* ce

---

[1] Comentarul la cap 6 al epist. către Galateni.

[2] Omilia 30 la Fap. Ap.

[3] Palladin, Vita etc. col. 32 sec.

l-a dat celor lipsiţi şi nevoiaşi. Ajutorarea săracilor a fost una dintre preocupaţiile de căpetenie ale păstorirei sale. Pe când se afla încă în Antiohia făcuse planul să înfiinţeze din averile prisositoare ale bisericei un institut filantropic,[1] care să adăpostească orfanii, văduvele şi pe toţi cei săraci. Lucrarea aceasta a continuat-o apoi în Constantinopol, cu mai mult succes. Indată după-ce ajunse patriarh, reduse cheltuielile bisericilor, şi poruncì tuturor slujitorilor altarului să fie în toate cu cea mai mare cruţare. Din cele chivernisite pe aceasta cale zidì mai multe spitaluri pentru invalizi şi case de adăpost pentru oamenii săraci, al căror număr — după mărturia lui Palladiu — se urca în Constantinopol la 50 de mii. Tot ce chivernisea prin traiul său cumpătat, împărţia sf. Ioan celor lipsiţi, dând prin aceasta exemplu şi îndemn, ca şi alţii să procedeze la fel.

Astfel a condus sf. Ioan turma, peste care Dumnezeu l-a pus păstor, nu numai cu vorba, ci şi cu fapta. Prin credinţa în Dumnezeu, prin iubirea de oameni, prin abnegaţia şi jertfirea de sine cu care-şi împlinea chemarea, prin caracterul şi sufletul său mare, împodobit cu toate virtuţile vieţii creştineşti, — el era o întrupare vie a învăţăturilor ce le propoveduia. Exemplul vieţii confirma adevărul cuvintelor sale.

Iar exemplul sf. Ioan trebue să-l urmeze fiecare cuvântător bisericesc, dacă vrea să obţină rezultate frumoase pe urma ostenelelor sale. Cea mai bună idee ce o ia cu sine preotul pe amvon, este părerea ce o au ascultătorii despre vieaţa sa. Cel mai puternic argument — este fapta. De aceea, cel ce vrea să fie orator bun, trebue să fie înainte de toate *creştin bun*, căci numai în acea măsură va putea tălmăcì altora puterea adevărului creştin, în care va simţi-o *în vieaţa* sa proprie. Progresul în oratorie creşte paralel cu progresul în virtute. Fericitul Augustin consideră vieaţa predicatorului ca cea mai dreaptă măsură pentru a-i judeca oratoria sa.[2] ***Dr. Nicolae Bălan.***

---

[1] Kihn, Bedeutung der antiochenischen Schule, Weissenburg 1866 p. 79.

[2] De doctrina christiana.

VATICANUL ŞI EPISCOPATUL FRANCEZ.

Marea ruptură a separaţiunii dintre biserică şi stat în Francia, a fost utilizată în multe discusiuni ca element de experienţă. S'au scos dintr'ânsa lecţii pentru o activitate bisericească în general, s'a formulat întrebarea, dacă o biserică poate merge aşa cum a procedat cea din Francia, dacă nu cumva trebue să-şi schimbe tactica, pentru a înflorì şi a-şi putea învinge duşmanii. Mulţi s'au întrebat, dacă vina separaţiunii e a ei, ori e numai victimă a mişcării libercugetătoare anarhiste-socialiste. Unii au aşteptat desfăşurarea evenimentelor, neîndrăsnind să pronunţe nimic şi mulţămindu-se a zice: vom vedea cum o ieşì în Francia. Alţii [1] au făcut reflexiuni amare asupra poporului francez şi educaţiunii lui religioase (blam, de sigur, pentru catolicism), că populaţiunea a fost atât de indiferentă cătră o aşa de mare ruptură, şi adăugau: în Germania n'ar fi mers lucrurile aşa.

Din partea catolicilor nu mai puţin s'a privit separaţiunea ca oglinda experienţii. S'a examinat situaţiunea şi lucrul din trecut, i-s'au găsit greşeli şi s'a arătat nevoia unor prefaceri în programul de lucru.

Ceice, dintre catolici, s'au ocupat cu asta, au fost mai mult dintre laici, — lucru explicabil, fiindcă sunt mai liberi în mişcări. Când e vorba de înoiri, ori prefaceri, se emit păreri, cari nu convin cercurilor superioare, ceeace se înţelege, că un preot nu poate face. N'au lipsit însă nici dintre ei, precum abatele deputat Lemire, care în plin parlament a acuzat Vaticanul de greşeli în chestiunea separaţiunii; iar acum în urmă, foarte aspru abatele Loisy, în cartea sa *Simples reflexions sur le décret du Saint Office.*

Unul din ceice a studiat amănunţit lipsurile din partea catolică, care au uşurat îndeplinirea separaţiunii, a fost d-l Imbart de la Pour, a cărui carte, *Des conditions d'une renaissance religiense et sociale en France*, a fost analizată de mine în «*Păstorul*» din Piteşti (Ianuarie—Februarie 1907).

După toate constatările rele, s'a făcut însă şi una mângăetoare: tăria cu care episcopatul francez a rezistat asaltului, ră-

[1] Pastorul protestant Carol Arnold din Wiesloch, Marele Ducat de Baden, într'o conferenţă a sa ţinută în Iulie 1907 la societatea Gustav Adolf Verein în Heidelberg.

mânând în deplin acord cu Vaticanul. Căci mult timp a existat o perspectivă îngrijitoare: dacă episcopatul face responsabil Vaticanul pentru nenorocirea suferită şi constitue biserică aparte? In Francia s'a văzut totdeauna o pornire de oarecare independenţă, galicanismul, și mulţi se temeau de o surpriză neplăcută.

Ei bine, nu, episcopii au ţinut tare, au dat probă de o supunere şi disciplină desăvârşită. S'au adunat şi au luat hotărîrea de a primì forma oferită de guvern pentru organizarea mai departe a bisericii, dar după ce Papa Piu n'a admis această hotărîre, nici un episcop n'a mai susţinut-o.

Mulţi catolici au regretat cu amar, că hotărîrea episcopatului n'a fost luată în consideraţiune, căci, ziceau ei, era singura formă pentru un traiu mai cum se cade în viitor. Desaprobarea Papei a fost privită foarte rău, și au apărut tânguiri chiar în ziare clericale, precum *l'Echo de Paris*.

O teamă vagă însă, de posibilitatea unei răsvrătiri a episcopatului, tot există și se întrebuinţează toată dibăcia de a nimicì chiar în germene asemenea posibilităţi. Articolul care-l dau mai la vale după *Journal de Genève* (3 Ianuarie 1908) va preciza lucrul. E o corespondenţă din Roma, care sună astfel:

Iar mergea zvonul zilele acestea, că episcopii francezi au să fie convocaţi în curând în adunare plenară. Zvon mincinos. Vă aduceţi aminte, că sunt două trei săptămâni de când v'am desminţit o informaţiune de felul acesta; astăzi n'are mai mult temei decât atunci, şi fără teamă de a ne înşela prea mult, se poate afirma sigur, că în cursul acestui an o adunare plenară a episcopatului nu se va ţinea în Francia. Cauza e, cum v'am spus deja, că vaticanul priveşte cu oarecare neîncredere aceste întruniri.

De ce? aveţi să mă întrebaţi. Iată explicările date mie de un personagiu ecleziastic în măsură de a fi informat exact.

In regulă generală, îmi spunea acest personagiu — Papa nu poate decât să încurajeze pe episcopi a folosì dreptul de întrunire, pe care li-'l garantează noul regim stabilit în Francia dela ruptura Concordatului. Dar sunt întruniri şi întruniri.

Vaticanul vede cu ochi buni întrunirile regionale, la care nu iau parte decât un număr mărginit de reprezentanţi ai episcopatului şi care au dat până astăzi cele mai bune rezultate. În aceste întruniri, episcopii învaţă cu toţii a se cunoaste și pot trata cu competenţă despre toate afacerile, cari interesează regiunea lor.

Cu totul altfel e cu adunările plenare. Se văd producându-se atunci toate inconvenientele, cari se ţin de adunările numeroase, cum vedem exemple bătătoare la ochi în parlamente, mai cu seamă în ţările latine.

Nu e nevoe să-ţi explic aceste fenomene de psihologie colectivă. Într'o adunare, ceva mai numeroasă, se formează îndată curente nefireşti, fie aceea adunare politică, fie religioasă. Nu cei mai capabili, ci cei mai îndemânateci, ori cei mai elocvenţi, sunt acei, cari ajung uneori să-şi impună ideile lor şi să stăpânească situaţiunea.

Şi nu cred, că mă înşel, afirmând, că aceste fenomene le-am văzut producându-se în ultimele adunări plenare ale episcopatului. Am să-ţi citez un exemplu: S'a zis, că maioritatea episcopilor aprobase compromisul propus de câţiva episcopi relativ la cultuale [1]. Aşi avea multe de spus cu privire la acest compromis şi chipul în care a fost supus adunării, dar ceiace se ignorează poate în Francia şi ceiace pot să-ţi afirm, este că a doua zi după votul emis de episcopi, plouau la Vatican scrisorile de protestare şi desaprobare Aceiaşi episcopi, care aprobaseră proiectul de asociare canonic şi legal în acelaş timp, elaborat de arhiepiscopii de Rouen şi Besancon, scriau Papii, că buna lor credinţă a fost surprinsă şi-şi desaprobau votul.

În aceste condiţiuni, cum vrei d-ta, ca adunările plenare ale episcopatului să inspire încredere Sfântului Scaun? Pentru noi nu e de loc probat, că deciziunile luate într'ânsele reprezintă ideile maiorităţii. Şi apoi riscă adunările acestea de a da în parlamentarismul ecleziastic; se vorbeşte într'ânsele de o dreaptă, stângă, centru, tot lucruri cari nu se potrivesc de loc cu adevăratul spirit bisericesc.

Nu pretind ca de acum înainte să se alunge orice gând la o adunare plenară. Nu merge Vaticanul până acolo. El e cu totul dispus, să le autorizeze, când nevoia urgentă se va face simţită; când episcopatul va avea de tratat vre-o mare chestiune, interesând întreaga biserică franceză. Trebue să convii însă, că actualmente nu se prezintă nici o chestiune de acest fel. Deci mulţămească-se episcopii francezi de a ţinea întruniri regionale, cari ajung din destul pentru nevoile prezente; ele fac mai puţin sgomot decât adunările plenare, dar de sigur se face într'ânsele mai bună treabă.

Vă transmit aceste explicaţiuni numai spre a vă informa; mă îndoiesc c'or fi pe placul tuturor episcopilor francezi. Dar ceeace pot garanta este, că ele reflectează exact starea de spirit a Vaticanului şi înaltelor sfere ecleziastice romane.

Cu toate afirmaţiunile unor ziare, ţineţi drept sigur, că pentru moment şi chiar mult timp de aici înainte, nu va avea loc nici o adunare plenară a episcopatului francez.

Personagiul roman intervievat de corespondentul lui *Journal de Genève*, e foarte dibaci a justifica neîngăduirea episcopilor de

---

[1] Aste *cultuale* sunt forma de care am vorbit mai sus, că o oferise legea (ministrului de culte Briand) pentru organizarea Bisericii. Prin *cultuale* se înţeleg *asociaţiuni cultuale*.

a se aduna cu toţii. Că n'ar fi acum la ordinea zilei vre-o chestiune, care să intereseze întreaga biserică franceză, e o vorbă goală, pentrucă, întreb eu, când au să fie aceste chestiuni la ordinea zilei, dacă nu acum după separaţiune! Nu numai vre-o regiune, ci întreaga Francie a întrat în regimul separaţiunii. Dacă acum Vaticanul împedecă discutarea *generală* a chestiunilor *generale*, pare mai mult că se teme de surprinze. El întrebuinţează o măsură preventivă şi poliţienească, pentru a oprì posibile manifestări neplăcute şi o înţelegere a episcopilor francezi.

Arhim. I. Scriban.

UN PATRIARH ORTODOX DESPRE BISERICA ROMANO-CATOLICĂ.

Alocuţia ce a ţinut-o papa Piu X, cu ocaziunea sărbărilor ce s'au aranjat în Roma din incidentul împlinirii alor 15 veacuri dela moartea sf. Ioan Gură de aur, a dat anză la răspunsuri din partea ortodocşilor, deoarece papa tratase în acea alocuţie chestiunea unirei bisericilor şi îşi exprimase dorinţa de a avea sub jurisdicţia sa şi biserica ortodoxă. Vestitul predicator de odinioară dela Notre-Dame din Paris, *Hyacinthe Loyson*, căpetenia catolicilor vechi din Francia, care s'a separat de biserica rom.-cat. deoarece n'a voit să primească dogma despre infalibilitatea papei votată de sinodul vatican, — publică în ziarul «*Siècle*» o scrisoare privată a unui *patriarh ortodox*, care poate fi privită ca un fel de răspuns la alocuţia papei. Fiind de interes să cunoaştem părerile unui înalt prelat ortodox despre biserica rom.-cat. — dăm în traducere cuprinsul acelei scrisori, după cum îl aflăm în «Czernowitzer allgem. Zeitung» dela 8 Aprilie n. Loyson întroduce scrisoarea cu următoarele observaţii:

Dau astăzi cuvântul unuia dintre cei mai luminaţi şi venerabili patriarhi ai bisericii orientale, pe care noi o numim schizmatică, *deoarece a păstrat mai cu credinţă decât noi principiile catolicităţii primordiale.* Fiind personal liber, mă ocup cu atât mai îndurerat de soartea correligionarilor mei, pe cari îi văd închinându-se unui idol, în supunere oarbă pe unii şi în milogire ipocrită pe alţii, — ori în fine eliberându-se, dar nu pentru a primì o credinţă mai bună, precum am făcut eu, ci pentru a trece la indiferentism şi necredinţă.

Răspunsul patriarhului este următorul:

D-voastră îmi vorbiţi în scrisoare despre catolicism, a cărui soarte vă interesează deaproape. Vă răspund prin următoarea istorisire: Nu de mult am avut ocazie să mă întreţin cu un înalt dignitar al bisericii romane. El a adus vorba şi despre re'ntoarcerea bisericilor orientale în aşanumitul staul al oilor sf. Petru. Eu i-am răspuns, că pentru a ne re'ntoarce undeva, trebuia să ne fi îndepărtat mai întâiu de acolo. Dar bisericile orientale nu s'au îndepărtat nici când dela unitatea bisericii, precum se înfăţişează ea în persoana sf. Petru. Dimpotrivă, istoria nepărtinitoare ne arată, că originea şi cauza desbinării avem să o căutăm în pretenţiile nesaţioase ale patriarhului din Roma, care neputând îngenunchia pe patriarhii orientali, nu s'a sfiit a o rupe cu dânşii şi prin aceasta a rupe legătura cu constituţia bisericii creştine vechi. Şi astăzi, ca şi atunci, noi suntem pentru o împreunare, dar nu pentru o dominaţie. Dacă tocmai ţineţi atât de mult la aceea — am adaos — atunci putem recunoaşte chiar şi un primat al episcopului roman, dar numai cu condiţia ca să primească «primul scaun», iar nu «toate scaunele» şi ca episcopatul unuia să nu nimicească episcopatul tuturor celoralalţi.

Am mai spus, că: nu prin înmulţirea dogmelor, precum socotiţi şi faceţi în Roma, se poate aduce la biruinţă religiunea... In Orient ne mulţămim cu ceeace au produs cele dintâiu veacuri, cari erau mai apropiate de Christos şi se puteau provoca la puterea unei tradiţiuni încă proaspete; noi nu putem pricepe de loc cum se mai pot crea şi după trecere de 19 veacuri astfel de dogme, despre cari nu aveau nici o cunoştinţă cele dintâiu veacuri creştine. Biserica romană a avut în decursul istoriei toate perspectivele pentru un succes minunat: ştiinţa, averea, politica, scurt zis totul ce a condus Europa de vest spre progres. Bisericile orientale din contră au avut să trăească între împrejurări cu mult mai nefavorabile. Dar Roma n'a întrebuinţat acele favoruri cum trebuia; căci — pe când titlul «catolic», care nu-i compete — îi impunea datorinţa să susţină şi să promoveze unitatea bisericii, ea s'a separat nu numai de Orient, ci a pierdut şi o jumătate a Europei, care s'a făcut protestantă, iar acum este pe cale a pierde ceealaltă jumătate. Astăzi 60—70 de procente dintre catolici, sunt catolici numai cu numele şi pe baza botezului, care li-s'a împărtăşit în pruncie. De regretat este, că lupta se poartă de fapt nu între singuraticele părţi ale creştinităţii şi pe terenul dogmatic al catolicismului roman, al protestantismului şi al catolicismului nostru ortodox, ci *creştinismul în sine* este ameninţat cu primejdie; creştinismul trebue deci apărat şi mântuit, şi în genere spiritualismul filosofic şi religios. Dacă papa ar şti să se facă într'adevăr om mare, atunci s'ar pune în fruntea unei asociaţii a tuturor bisericilor în contra ateismului, a materialismului şi în contra unui duşman cu mult mai primejdios: indiferentismul în cele morale şi religioase. Dintre toţi patriarhii creştini, cel din Roma este cel mai potrivit pentru a îndeplini o chemare atât de glorioasă. Dar în acest caz, el ar trebui

să renunţe la doliul nefolositor după statul bisericesc, precum şi la visul unei stăpâniri asupra tuturora. In loc ca să repeţească necontenit cuvintele: «mie mi s'au dat cheile împărăţiei ceriurilor» ar trebuì să-şi aducă aminte de cuvintele sf. Petru, al cărui urmaş se crede a fi: «voi să nu vă faceţi stăpâni peste fraţii voştri».

Iar la sfârşit i-am spus soţului meu de conversaţie: D-voastră puteţi aduce la cunoştinţa papei toate cuvintele mele, căci ele nu exprimă numai părerea mea, ci a întregului Orient.

Eu iscălesc din tot sufletul — adauge Loyson — aceste cuvinte ale venerabilului patriarh. N'am nici o legătură oficială cu biserica ortodoxă, dar am pentru ea cea mai înaltă stimă.

Cuvintele patriarhului ortodox, al cărui nnme nu ni-se spune, sunt purcese într'adevăr din o inimă creştinească, care se întristează de separaţia bisericilor, care le slăbeşte tocmai acum, când ar trebuí să se'nfrăţească în lupta contra duşmanului comun: al necredinţei de tot felul. Poate şi aceasta luptă va servì ca un mijloc în mâna Provedinţei, pentru a apropia bisericile creştine, văzându-se ameninţate de aceiaş primejdie. *N. Bălan.*

SEMINARUL ANDREIAN.

Sinodul arhidiecezan din anul acesta se află în faţa datorinţei mari de a hotărî reforma seminarului nostru Andreian, şi prin aceasta a determina pe timp îndelungat cultura preoţimei şi a învăţătorimei noastre viitoare.

Reforma aceasta este reclamată fără amânare de starea actuală puţin îmbucurătoare a seminarului, precum şi de trebuinţele culturale ale timpului nostru.

Nu încape îndoială, că dela educaţia ce o primesc tinerii în seminariile noastre, atârnă în cea mai mare parte ceeace au să fie ei mai târziu, în vieaţă. Zic în cea mai mare parte, dar nu exclusiv, căci cultura preoţilor şi învăţătorilor noştri este determinată şi de educaţia ce o primesc în familie şi în şcoală ca tineri, înainte de a întra în seminar, — apoi, mai târziu, de mediul social, de împrejurările între cari au să-şi îndeplinească chemarea în vieaţa practică. Nu putem afirma, că educaţia *din familie* ar pune o bază întru toate mulţămitoare pentru pregătirea specială ce au s'o primească tinerii noştri în seminar, în vederea chemării ce-i aşteaptă. Severitatea moravurilor familiare lasă multe de dorit. Şi mai cu durere trebue să constatăm, că *mediul social*, în mijlocul căruia întră în vieaţa practică, nu este astăzi favorabil pentru *a-i forma mai departe sufleteşte* — căci în vârtejul vieţii mari se formează omul — ca să corespundă chemării frumoase ce au s'o îndeplinească. Terenul lucrării lor în mijlocul poporului, ce e drept, este mare, bun şi primitor, — dar *ispi-*

tele de tot felul ale vieţii sunt multe şi ademenitoare. Cei slabi de înger cedează uşor, şi prin aceasta deviază dela datorinţele sfinte ale chemării lor.

Aici sunt chemate seminariile noastre să pună pârghia îndreptării, pentru a preîntimpina de cu bună vreme primejdia. Ele au să acopere deficitele educaţiei de mai 'nainte din familie şi din şcoala pregătitoare, şi apoi — *să toarne atâta **putere sufletească** în fiinţa viitorilor noştri preoţi şi învăţători, încât ajungând în vieaţa practică, să nu cedeze, ci să răsbească deasupra influinţelor rele ale mediului social,* devenind fiecare un apostol devotat chemării sale şi un regenerator al vieţii poporului, în mijlocul căruia trăeşte. De atari suflete puritane şi caractere neînfrânte avem noi lipsă astăzi, mai presus de orice şi mai mult decât oricând!

Chemate să ni-le dea sunt fără îndoială seminariile noastre, cari trebue să fie tot atâtea foculare, din cari să-şi primească preoţimea şi învăţătorimea noastră viitoare toată însufleţirea pentru apostolatul ce-o aşteaptă în vieaţă.

Cu cât constatăm mai cu durere, că trezvia şi sănătatea trupească şi sufletească a poporului nostru este ameninţată pe zi ce merge de tot felul de viţii, cari pe unele locuri au luat dimensiuni îngrijitoare, şi cu cât împrejurările externe de vieaţă ale poporului devin tot mai nefavorabile, — cu atâta trebue să ne pătrundem în mai mare măsură de sfinţenia datoriei ce-o avem: de a-i trimite din seminarii apostoli tot mai devotaţi şi mai harnici, cari să fie în stare a-l lumina, a-i îndrepta vieaţa şi a-l conduce pe calea progresului în toate privinţele.

Din acest punct de vedere reforma seminarului nostru Andreian, asupra căreia va avea să se pronunţă sinodul în sesiunea ce vine, este o *trebuinţă actuală,* de interes vital pentru cultura preoţimei şi învăţătorimei noastre viitoare şi prin aceasta pentru progresul întregului popor credincios al bisericii noastre.

Sunt multe de îndreptat la seminarul nostru. Înainte de toate *edificiul* actual nu mai corăspunde de loc condiţiilor higienice, didactice, de ordine, disciplină etc. Cu privire la aceste cerinţe ar fi multe de spus. Este adevărat, că nu edificiul, ci *spiritul* care se propagă de pe catedră şi care domneşte între păreţii şcoalei, este dătător de ton în primul rând. Dar nu mai puţin adevărat este şi aceea, că fie spiritul oricât de treaz, totuş nu va putea produce lucruri mari, dacă va locuì într'un corp nesănătos. Avem mare nădejde, că deodată cu clădirea unui nou seminar, pentru care a făcut propunere în sesiunea sinodală trecută însuş I. P. S. Sa părintele Mitropolit, se va îndrepta starea şi disciplina din vieaţa internă a seminarului, şi deodată cu aceasta va lua alt avânt *educaţia* tinerimei.

Şi *aceasta* este problema de căpetenie a seminarului: de a pregătì şi forma sufletul tinerilor prin ştiinţă, prin disciplină, prin deprindere la ordine, la curăţenie, la împlinirea datorinţelor faţă de studiu, faţă de biserică etc. de pe băncile şcoalei, pentru chemarea vieţii. Numai aşa vor prinde rădăcini în sufletul lor şi numai aşa li-se vor preface în *convingeri,*

cari să-i povăţuiască mai târziu în vieaţa practică, învăţăturile teologice şi pedagogice ce le aud de pe catedră, dacă vor şi trăi conform cu ele *acum* şi *aici*, în timpul şi în localul şcoalei. Este cunoscut din experienţă, că o învăţătură, un adevăr religios-moral, pedagogic etc. numai atunci l-am primit, l-am cuprins cu întreg sufletul nostru, dacă pe lângă convingerea teoretică, ne-am câştigat şi o *convingere practică*, din propria-ne experienţă, despre valoarea şi puterea sa asupra minţii şi a inimei noastre. Asemenea convingeri practice, pe lângă cele teoretice, se vor putea sădì în sufletul tinerilor noştri numai atunci, dacă li-se va întocmì *vieaţa* din seminar conform cu învăţăturile ce li-se propun. Altcum acele învăţături li-se vor părea numai nişte teorii reci, fără legătură cu vieaţa, căci le va lipsì *dispoziţia sufletească* necesară, care să-i facă accesibili pentru primirea lor. În amănunte nici nu mai insist asupra acestor postulate, căci sunt prea elementare.

Un alt punct însemnat al reformei seminarului ar fi ridicarea secţiunii teologice la un curs de *patru* ani, ca şi cea pedagogică. S'ar putea invoca multe argumente în favorul înmulţirii cu unul a anilor studiului teologic, pe care paremi-se numai noi îl dăm gata în decurs de trei ani.

Se va prezenta şi un nou proiect de regulament pentru seminar, care de sigur va trebuì să conţină însemnate îmbunătăţiri faţă de trecut.

Dupăcum vedem, chestiunea seminarului nostru Andreian va fi un punct de forţă în programul lucrărilor sinodului ce vine, şi avem nădejdea că se vor lua hotărîri salutare, cari vor promova desvoltarea culturală a preoţimei, învăţătorimei şi a bisericei noastre întregi. Să dea Dumnezeu!

Dr. N. Bălan.

CONSTATĂRI ŞI LĂMURIRI.

— Cu privire la „Propovedaniile" lui Klein şi Maior. —

In cursul anului trecut 1907, literatura noastră bisericească omiletică s'a sporit cu două cărţi bune: Propovedaniile lui S. Klein, retipărite sub îngrijirea părintelui Nicorescu din Curtici, şi Propovedaniile lui P. Maior, retipărite sub îngrijirea harnicului părinte-protopop Dr. Elie Dăianu din Cluj. Ca unul, care, deşi încă tinăr între fraţi, urmăresc mişcarea noastră literară şi cunosc trebuinţele şi lipsurile sufleteşti ale preoţimii dela sate, am ţinut să relevez însemnătatea şi folosul acestor două publicaţiuni biariceşti, spunând, în coloanele acestei reviste, câteva cuvinte de apreţiere asupra cuprinsului şi a valorii lor literare şi practice.[1]

In darea de seamă asupra «Propovedaniilor» lui P. Maior, în afară de o înrudire mai mult de formă, decât de cuprins cu ale lui Klein, am descoperit, spre nemărginita noastră surprindere, că *şase cuvântări de ale lui Maior sunt identice din cap până în sfârşit cu alte şase dela Klein.*

---

[1] V. „Rev. Teol." 1907 VI p. 253. şi Idem 1908. Nr. 1. pag. 41.

Descoperirea aceasta, o mărturisim încă odată, ne-a surprins, în mod neplăcut. Era evident, că ne aflam în fața unei plagieri sau «copieri» literare. Dar, câtă vreme nu aveam la îndemână edițiile prime ale «Propovedaniilor» lui Klein și Maior (una apărată la 1784 în Blaj, alta la 1809 în Buda), era greu să constatăm cine a copiat, și mai greu ne venea să aşternem pe hârtie un fapt, care, adevărat fiind, ar fi aruncat totuş o umbră asupra aureolei unuia din aceşti învăţaţi preoţi ai neamului românesc.

Copiarea era însă fapt și cu toate rezervele, ce am fi avut, nu puteam acoperì sub tăcere un fenomen literar atât de interesant. Am scos deci cestiunea la iveală — și am încercat să-i dăm o soluție. Şi am zis:

«Dat fiind faptul, că Klein a trăit și a scris înaintea lui Maior și că Maior, cum reiese din însaş prefaţa acestor propovedanii, a cunoscut cuvântările lui Klein, suntem constrânşi să deducem, că aceste şase propovedanii, care se asamănă până într'o literă, Maior le-a «cules» dela Klein. Şi câtă vreme în însuş titlul lor se zice, că sunt «*culese*», iar nu «alcătuite» sau «izvodite» de P. Maior, de aici iarăşi putem trage concluzia, că Maior nu e autorul tuturor propovedaniilor acestora și că, afară de Klein, va fi «cules» și dela alţii. Ca să fi copiat dela Maior editorul lui Klein dela 1842 din Sibiiu, e prea puţin aproape de adevăr. Mărturisim, că noi nu cunoaştem ediţiile prime ale propovedaniilor lui Klein și Maior, după care s'au făcut retipăririle dela Arad și Cluj, dar presupunând, că ele sunt identice cu ediţiile retipărite, care ne zac dinainte, singura concluzie firească și îndreptăţită este, că Maior a copiat dela Klein...»

Evident, că cu ajutorul argumentelor, ce avem la dispoziţie, altă soluţie nu se putea da. Conştii însă de insuficienţa dovezilor noastre, soluția aceasta ne-a lăsat totuş *o îndoială*, în ce priveşte adevărul ei, fapt, care ne-a și îndemnat să cerem părerile lămuritoare ale zeloşilor retipăritori dela Cluj și Arad.

Acestea, spre deplina noastră bucurie, nici n'au întârziat.

* * *

Părintele Dr. Dăianu, retipăritorul lui Maior și unul din puținii preoţi români ardeleni muncitori pe terenul literar, surprins de descoperirea noastră, răspunde imediat în revista d-sale «Răvaşul» Nr. 2 din acest an, sub titlul: *Petru Maior — Plagiator?* [1]

Sf. Sa, după ce în cuvinte măgulitoare se exprimă despre recenziunea noastră asupra propovedaniilor lui Maior, constată, cu ajutorul edi-

[1] Titlul acesta, faţă cu zmeritele noastre constatări, ne pare nu tocmai îndreptăţit. Noi n'am zis, că Maior a plagiat, ci că a săvârșit un lucru, care, *în terminul literar de astăzi*, se chiamă plagiare. Adecă a „copiat" sau a „cules" cuvântările dela Klein, fapt, care se întâlneşte foarte adeseori la scriitorii vechi, de toate neamurile, și mai ales la cronicari, atunci când a copiat fără indicarea izvorului nu se socotia de crimă literară

De altcum ne place să credem, că asprimea acestui titlu a izvorît în chip spontan din simțul de pietate și recunoştinţă al părintelui Dăianu, faţă de „bunul protopop învăţat" de pe vremuri, P. Maior, jignit în faţa nedreptei acuze, ce i-se aducea.

ției prime a propovedaniilor lui Klein „că n'a plagiat nici Maior pe Klein și nici viceversa". Ci s'a întâmplat tocmai aceea, ce nouă ni s'a părut prea puțin aproape de adevăr, anume: «Editorul din 1842 dela Sibiiu, retipărind Propovedaniile lui S. Klein, cari de fapt sunt numai 7 la număr, cu iertăciunile 8, și-a permis să le mai adaugă câteva din ale lui P. Maior, ca să dee un volum mai gros».

E de înțeles altfel procedura speculantului editor — continuă păr. Dăianu — nouă necunoscut. Klein avea predici tot numai pentru oameni de rând, abia una, a șaptea era: la prunci morți. De aceea el mai adauge una, a 30-a de acelaș gen, dela Maior, iar celelalte *plagiate* dela Maior (31—36), sunt tot cuvântări la preoți morți».

Lămurirea păr. Dăianu, adusă cu ajutorul ediției prime a propovedaniilor lui Klein, din care de fapt lipsesc cele șase cuvântări împricinate, a fost neașteptată, ce-i drept, dar ne-a fost binevenită și trebuia să-i dăm crezământ. In tot cazul întristarea noastră, că am căzut jertfă bunei credințe, trebuia să fie mai mică, decât mulțămirea sufletească, că gloria literară a lui P. Maior a rămas neîntunecată de umbra «plagiatului». Mai așteptam totuș lămurirea și a păr. Nicorescu, retipăritorul lui Klein dela Arad, despre care presupuneam totuș, că, cu prilejul retipăririi, a confrontat ediția dela Sibiiu cu cea dela 1784 din Blaj și ne miram cum n'ar fi descoperit Sf. Sa, că are cu șase propovedanii mai mult?

Păr. Nicorescu, la cererea noastră, cu aceeași prevenire, ne comunică părerile d-sale. In scrisoarea privată ce ne-a trimis, Sf. Sa, mărturisindu-și deasemenea surprinderea față de descoperirea noastră, zice:

«Declar, că eu nu cunosc ediția primă nici alui Klein și nici pe a lui P. Maior; și eu, când m'am hotărît să reeditez pe Klein, *am aflat garanță destulă în ediția dela Sibiiu* tipărită la 1842, care poartă următorul titlu: ***«Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți, de preotul Samoil Klein de Sad izvodite.*** Cu binecuvântarea episcopului neuniților din Ardeal Vasile Moga, acum a doua oară cu cheltuiala lui *Kir Bucur Bucurenci* tipărite, Sibiiu 1842, în tipografia răposatului Ioan Bart, moștenitorului său George de Klozius rămasă». — Zic, am aflat destulă garanță, că reeditarea s'a făcut fidel, deoarece s'a făcut cu binecuvântarea episcopului.

De altă parte și cuvântul «cătră cetitori» este numai a lui Klein, în care face pomenire despre toate cele cuprinse în cartea sa. Face însă o deosebire mare, caracteristică, între predicile sale proprii, cele 7 și între cele două cuvinte «*adause*» între alte 3 «*deplinite*» și între cele din urmă 3 iarăș «*adause*». Eu nu cred, că aceste «adausuri și depliniri» să le fi intercalat editorul dela Sibiiu, cu scop de speculă, pentrucă la sfârșitul cuvântului «cătră cetitori» nu amintește nimic, ci dinpotrivă întărește precuvântarea cu obicinuita signatură: *Autorul.*

Dar, dacă de fapt precuvântarea din ediția I. alui Klein diferă de cea din Sibiiu, după care retipărirea mea sună *din cuvânt în cuvânt*, și numai interpuncțiunea am schimbat-o, altceva nu, — atunci și eu zic, că editorul

din Sibiiu a speculat şi fieiertatul episcop Moga n'a luat în seamă mişelia aceluia». Acestea sunt părerile păr. Nicorescu.

* * *

Şi acum, după ce avem lămuririle amânduror retipăritorilor şi dupăce mai ales — mulţămită amabilităţii păr. Dăianu — ne stă la dispoziţie şi ediţia primă a propovedaniilor lui Klein, ca unul, care am pus cestiunea acestui «plagiat» pe tapet, suntem datori adevărului literar şi cetitorilor revistei noastre să-i dăm cuvenita deslegare:

Fapt este, că ediţia primă a propovedaniilor lui Klein, apărută în 1784 la Blaj, cuprinde numai 7 învăţături la oameni morţi», iertăciunile şi cele două «cuvinte adause» al sf. Vasilie şi al sf. Chiril din Alexandria. Toate acestea se extind pe 139 de pagini. *Cele 6 propovedanii cu pricina,* cari le găsim la Maior, *aici lipsesc cu desăvârşire, prin urmare nu le-a «făcut» Klein.* Şi fiindcă le găsim în ediţia II a lui Klein, dela Sibiiu, evident, că *numai Kir Bucur Bucurenci, retipăritorul-editor, le-a putut adauge şi anume le-a luat dela Petru Maior,* povăţuit, fireşte, de îndemnuri mercantile. Furtul literar şi isteţimea jupânului Bucurenci ne-o adeveresc, până la evidenţă, *prefeţele* acestor două ediţii. Şi anume:

În prefaţa ediţiei prime, aşadar în cea originală, S. Clain, dupăce dă sfaturi predicătorului, numai atâta aminteşte, că «a adaus încă două cuvântări foarte frumoase şi de suflet folositoare, ale celor întru sfinţi părinţilor noştri Vasilie cel mare şi Chiril al Alexandriei, din care mult te vei ajuta, când vrei să faci învăţătură la morţi».

La cuvintele acestea din prefaţa lui Klein, însă, Kir Bucurenci, ca să-şi ascunză fapta, şi-a luat îndrăsneala să adaugă următoarele: «*Şi s'au mai* ***deplinit*** *aceste propovedanii şi cu* ***Cuvântări,*** *ce să se zică la îngropăciunea unui* ***preot, protopop şi ieromonach.*** *Şi lângă acestea s'au mai* ***adaus*** ***încă trei cuvântări:*** *o propovedanie despre propovăduirea* ***adevărului;*** *alta despre* ***treptele,*** *pe care se cade a se suì oricine voieşte a păşi la preoţie şi a treia despre* ***învăţătura*** *şi pilda cea bună, care trebue să o deie preotul oilor lui Hristos; şi mai pe urmă una* ***la îngropăciunea pruncilor***".

Aceste 6 cuvântări din urmă «adause şi deplinite» nu sunt altele, decât cele luate dela P. Maior, unde le găsim întocmai.

Şi dupăce a adaus la prefaţa lui Klein pasagiul de mai sus, Kir Bucurenci şi-a permis să schimbe şi iscălitura. Căci câtă vreme prefaţa ediţiei prime e subscrisă: *Samoil Klain dela Sad,* prefaţa ediţiei II e semată numai: *Autorul* — cum ne adevereşte şi păr. Nicorescu prin ediţia d-sale care «sună din cuvânt în cuvânt», cu cea dela Sibiiu. Indrăsneala acestui editor a mers şi mai departe: a schimbat şi *titlul* propovedaniilor lui Klein. Ediţia primă poartă adecă titlul de:

Propovedanii sau învăţături la îngropăciunea oamenilor morţi, acum de Preotul Samoil Klein de Sad ***făcute,*** iar pe ediţia a doua cuvântul

«învăţături» e lăsat afară şi în loc de ***făcute*** se zice ***isvodite.*** Astfel de omisiuni şi schimbări de cuvinte şi chiar fraze, găsim în însuş textul ediţiei a II-a, acestea însă nu au tendinţa speculativă a celor de mai sus. Vom reveni asupra lor mai la vale.

După toate aceste constatări, e lucru lămurit, că adevăratul, «plagiator» a fost, cel aflat de păr. Dăianu, editorul din Sibiiu a lui Klein. *Acest Kir Bucurenci* — Cine a fost şi de unde nu ştim încă — judecat după descoperirile de mai sus, atunci, când din motive negustoreşti a cârpit propovedaniile lui Klein, cu alte şase dela Maior, şi fără a-şi mărturisì fapta, şi — a ascuns-o în prefaţă — *a săvârşit,* după concepţiile literare de astăzi, *un plagiat literar conştient şi prin urmare păcătos.*

Vina o poartă însă, la tot cazul, acel isteţ Kir, în care şi păr. Nicorescu s'a înşelat, când «a aflat garanţă destulă» într'ânsul şi noi, când, bona fide, l'am crezut om de omenie. Dar tot atât de adevărat este, că dacă păr. Nicorescu, înainte de retipărire, şi-ar fi luat osteneala să confronteze ediţia din Sibiiu cu cea originală din Blaj, ar fi avut norocirea să descopere însuşi pe cel vinovat şi noi încă am fi fost feriţi de a bănuì de «plagiat», — să-i zicem aşa, — tocmai pe hoţul de păgubaş, pe marele P. Maior.

A greşì este însă lucru omenesc. Lucru de căpetenie este, să ne recunoaştem greşala, să ne pară rău de ea, şi să căutăm a o îndrepta. Iar aceasta am făcut-o!

*
* *

Ca încheiere la aceste lămuriri, ce le-am putut aduce numai cu ajutorul zeloşilor retipăritori, să adaugem câteva constatări, cu cari am rămas datori:

Afară de modificările pomenite, cari le-am atribuit lui Kir Bucurenci, am aflat, cum am zis, schimbări în însuşi textul propovedaniilor lui Klein. Timpul nu ne-a îngăduit să le scormonim cu deamăruntul şi mai pe urmă nu li se poate atribuì multă însemnătate, pentrucă înţelesul frazei nu e schimbat. Totul se reduce la câteva omisiuni, înlocuiri şi adausuri de cuvinte.

Prima înlocuire de cuvinte am constatat-o pe titlul cărţii După titlu urmează immediat, drept motto, citatul din sf. scriptură: ***„Adevărat, adevărat*** *zic voauă, că vine ceasul şi acum este, când morţii vor auzì glasul fiului lui Dumnezeu...* Ioan V. La citatul acesta în ediţia a III-a dela Arad, în loc de cuvintele «*Adevărat, adevărat*» se zice: «*Amin, Amin*», şi la sfârşit se adauge şi stihul evangelistului, anume: *Ioan cap V. st. 25.*

Acelaş lucru îl găsim la toate citatele din fruntea fiecărei propovedanii. În ediţia primă a lui Klein, stihul nu e indicat pretutindeni. Şi fiindcă părint. Nicorescu ne asigură, că retipărirea sf. sale, e identică cu cea din Sibiiu, afară de interpuncţie, evident, că aceste «depliniri» tot numai lui Bucurenci se pot atribuì. Ne miră însă, cum, de Kir Bucur n'a fost tot atât de precis la indicarea izvorului şi când a luat cele şase cuvân-

tări dela Maior! Acì adauge, colo lasă afară, acì spune izvorul, colo îl retace. Ciudat tip.

În prefaţa lui Klein, afară de adausul sulevat, se mai găsesc câteva omisiuni de cuvinte. Astfel în rândul al 3-lea din jos (ed. III, şi deci şi a II-a) lipseşte cuvântul: «*înţelepţeşte*», care este a se întercala între «*cum*» şi «*vei*».

În textul cuvântărilor, la pag. 9, Klein zice «*prietineşug*». Las că vorbele acestea sunt deopotrivă de urâte şi neromâneşti, câtă vreme aveam cuvântul *prietinie*, dar al lui Klein e totuş mai corect, decât alui Bucurenci. La pag. 14, îndată la început, din ediţia a II şi III-a lipseşte, după vorba «tainele», propoziţia secundară: «*celece Dumnezeu ni le-a descoperit şi ştim*» La pag. 15. Klein zice «*speriinţa*» (experinţa), Kir Bucur zice» «*oblicirea*».

La pag. 16 Klein zice: «*norodului*», ediţia II şi III-a zice: *poporului*. Cuvântul «*fieştecare*» este consecuent înlocuit cu «*fieştecarele*»; vorba «*căsi (casă)*, cu «*căşi*».

În sfârşit, astfel de schimbări lexicale se întâmpină aproape la fiecare pagină, câtă vreme ele nu întunecă însă înţelesul pentru preotul cetitor, nu merită să înzistăm aici asupra lor. De altfel schimbări în text, se fac la toate retipăririle şi le pretinde chiar evoluţia neîncetată a limbii. Ar fi corect însă, ca ele să fie arătate într'un *indice* la sfârşit.

Şi acum, dupăce şi controversa plagiatului e clarificată, rămâne să înzistăm asupra lucrului principal: să recomandăm din nou preoţimii a-şi procura şi a cetì cu osârdie „Propovedaniile" lui Maior şi Klein, căci va găsì într'ânsele o scumpă comoară de vorbe înţelepte.

G. Tulbure.

CUVANT
în ziua cea luminată a Învierii.

Ziua învierii să ne luminăm popoarelor.

Strălucind în premeneala podoabelor celor mai alese, cu glasul mlădiat în cântările cele mai dulci, îşi cheamă azi, iub. creştini, biserica mamă pre fiii săi la sinu-i. Veniţi, veniţi le zice ea, ca să beţi beutură nouă, nu din peatră stearpă făcătoare de minuni, ci din mormântul lui Christos, carele a izvorît izvorul nestricăciunii! Veniţi să vă bucuraţi, căci aceasta este ziua, care a făcut-o Domnul, ca să vă bucuraţi şi să vă veseliţi 'ntrânsa! Veniţi, ca să vă luminaţi azi toţi cu prăsnuirea! Căci azi mirele meu iubit Christos, din morţi a înviat şi celor din mormânturi vieaţă le-a dăruit! Veniţi!...

Iar fiii buni, ascultând chiemarea mamii, vin, iată-i mulţi, ca niciodată de mulţi astăzi, încă de noapte mânecând ei, ca nici o clipă să nu se păgubească din ziua sfântă a prăznuirii. Vin toţi cu faţa înseninată de evlavie şi cu sufletul cuprins de bucurie. Şi ori cât de mulţi şi de deo-

sebiţi sunt ei, după vârstă şi după stare, acì la sinul mamei iubitoare, iată-i pe toţi, numai de un singur gând, şi de o singură simţire cuprinşi, gândul: că azi e ziua cea mare a învierii lui Christos, şi simţirea: că azi e ziua bucuriei şi a veseliei, deopotrivă dată şi cu o măsură împărţită la tineri şi la bătrâni, la bogaţi şi la săraci, la toţi şi la toate.

O, zi sfântă şi frumoasă a învierii, carea cu atâta voie bună ne aduni azi pe toţi la un loc, rămâi cu noi, nu mai apune niciodată, rămâi aşa! E aşa de bine, iată cum stăm azi acì, ca fraţii cei buni, unul lângă altul Nici unul întristat, nici unul amărît, nici unul pismuind, nici unul clevetind, ci toţi plini de bucurie, toţi veseli de serbare, toţi grăitori de bine, toţi buni unul spre altul! Suntem atât de risipiţi altădată, ne mână şi ne învălue atâtea valuri de grijí şi de necazuri, ne ispitesc şi ne pornesc la rele atâtea gânduri de ceartă şi de duşmănie în alte zile, dar în cuprinsul luminei tale, o zi frumoasă şi bună, iată că se opresc ca prin minune, toate valurile de griji şi de dureri, şi stau departe de noi toate vânturile de gânduri şi ispite vrăşmaşe. Rămâi dară cu noi, rămâi în veci aşa, o zi plină de iubire, de pace şi bucurie. Rămâi....

Dar ce zic, şi ce cer? Ca să steie în loc ziua, carea, ca toate cele dela facerea lumii şi până astăzi, şi ca cele ce vor urma de azi înainte, rânduită e a apune, a se stânge şi ea în noianul veciniciei cel necuprins de mintea noastră slabă, aceea cer?!!

O, nu, nu bunii mei creştini, nu aceea cer, nu, căci ştim, că aşa ceva nu se poate. Ceeace cer eu, când zic ca: să rămână cu noi ziua de azi, e numai darul ei cel mult şi sfânt, fiorul ei dulce, ce ne încălzeşte azi pe toţi, de ne face iată, buni şi blânzi, pacinici şi iubitori, porniţi numai de a face bine şi a nu gândì nimic de rău. Aceasta cer! — şi aceea se poate ca să se facă, va întreba poate unul şi altul? — Cum nu, cum nu, le răspund eu. Prea uşor şi pe deplin aceea se poate. Pentrucă, bine să înţelegeţi voi toţi, iubiţii mei că: dacă ni-se pare, ce e drept, că azi şi cerul şi pământul şi aerul şi lumina şi toate împreună cu noi serbează şi se veselesc de bucuria învierii lui Christos, adevăratul izvor al multei bucurii nu din acelea porneşte, ci din noi înşine, din inima noastră. Da, inima noastră e altfel astăzi, decât în alte zile. Caldă şi curăţită de orice simţire de ură şi vrăşmăşie, de îngânfare şi răsbunare, şi pornită numai la pace, şi la iubire, la milă şi la îndestulare. Inima, care e în noi şi azi şi mâne şi deapururi, până la sfârşitul vieţii noastre, şi carea de o vom ţinea tot bună şi curată, precum este astăzi, iată, că cu noi va rămânea întotdeauna ziua cea dulce de astăzi, ziua sfântă a învierii şi tot bune şi frumoase le vom vedea şi face toate, precum astăzi le facem şi le vedem. Luminaţi-vă şi înţelegeţi deci, voi toţi, iubiţilor creştini, care e pricina şi rostul bucuriei celei mari, ce ne cuprinde azi pe toţi. Înţelegeţi, că ziua Învierii lui Christos, e zi din aceea împărăţie a păcii şi a iubirei, pe carea noi zi de zi o cerem când zicem: «Tatăl nostru cel din ceriuri, — să vină împărăţia ta şi să fie voea ta, precum în ceriu aşa şi pe pământ». Astăzi e venită

aceea împărăție, iată Christos ne-a adus-o din cer pe pământ, arătându-ne aevea și cum o putem ținea, ca să rămână deapururi cu noi, dupăce adecă vom birui și noi pe diavolul cu toate ispitele lui rele, cum el l-a biruit. Pricepeți dar, și înțelegeți, unde este împărăția Tatălui ceresc, dela carele o cerem și din carea iată, că azi o zi ne-a și sosit. Căci «nu va venì împărăția lui Dnmnezeu — cum bunul Iisus ne-a spus — văzând cu ochii. Nici vor zice: iată-o aicea, sau iată-o acolo. Căci împărăția lui Dumnezeu înlăuntrul vostru este» (Luca c. XVII. v. 21). Da, înlăuntrul nostru, în inima noastră, cum azi o simțim, cum azi o avem, iubiți creștini, și precum deapururi o putem avea, dacă vom fi tot buni și îngăduitori cum suntem astăzi, și atunci apoi vieața ne va fi tot dulce și plăcută, tot veselă și ușoară precum azi ne este.

Și că este aceea împărăție, astăzi aevea acì pe pământ, e vre-unul dintre voi carele nu o vede, bunii mei creștini? E vre-unul dintre voi, carele să se îndoiască, cât de cât, că astăzi în adevăr Christos între noi se află, între noi petrece, între noi lucrează? Este?

Pe unul ca acela, stăpânit de îndoiala Tomii și neluminat pe deplin de darul zilei sfinte de astăzi, numai pe un moment îl chem astăzi și îi zic: — Vino cu mine omule nenorocit, vino cu mine, ca să-ți arăt eu, dacă tu nu vezi pe Christos înviat — Vino! — Iată acì un prunc mic și nevinovat. Il vezi cum aleargă cu fața înbujorată și îngrijată și cu graiul lui, abia începător rostește apăsat: «mamă, mamă, — la poarta noastră este un om sărac, carele nu are ouă roșii, — mă duc să-i dau și lui din ale mele, că eu am multe»!... — Ce zici omule?! Nu vezi acì pe Christos — bunătatea, grăind din inima copilului?...

Dar vino mai departe! — Iată acì, în casa aceasta, cum stau la masa încărcată doi soți buni, pe cari Dumnezeu nu i-a dăruit cu prunci, și cum ospătându-se din multele bunătăți, — deodată soția grăiește: «oare bărbate, sărmana văduvă din capătul uliții de delături, va fi având ea astăzi, cu ce să-și sature copilașii ei mulți? Să-i trimitem zic, și ei ceva, căci, iată, Dumnezeu nouă ne-a dat din destul»! — Să-i trimitem, da, răspunde bărbatul să se bucure și ea de ziua aceasta sfântă»! — Auzi omule! nu înțelegi că Christos — mila — îndeamnă pe cei doi soți a zice și a face așa!?

— Să mergem mai încolo! — Iată colea, cei doi frați. Erau învrăjbiți de mult unul cu altul, pentru oareșcare rămas dela părinții lor. Se ocoleau unul pe altul, — dar azi de dimineață, pornind dela casele lor, se întâlnesc în mijlocul drumului, și ca cum nici nu și-ar fi luat sama, deodată rostesc amândoi: Christos a înviat frate! și totdeodată răspund amândoi: adevărat a înviat frate! Și acum iată-i cum merg alăturea și-și vorbesc cu drag de hărnicia părinților lor! — Ce zici omule, puțin credincios? Nu vezi între aceștia pe Christos — pacea — carea a apropiat pe cei doi frați. Dar vino, că mai avem! — Iată fica aceasta, o vezi! Era supărată pe mama ei, pe carea o și lăsase singură acum la bătrânețe. Azi însă, când masa de ospătare era pusă, deodată se scoală fica și fără de

a spune un cuvânt, aleargă deadreptul la bătrâna ei mamă, şi rostindu-i, Christos a înviat, şi sărutându-i mâna, o ia de subsuori şi o duce la ea acasă, ca să prânzască împreună. — Cum înţelegi aceasta omule? Nu că Christos — iubirea — a mişcat inima fetii, de a înbucura astăzi pe bătrâna ei mamă?

Dar apoi vecinii învrăjbiţi de mult, cari azi cu drag îşi rostesc unul altuia, Christos a înviat, răspunzând unul altuia tot cu aşa drag: adevărat a înviat! Şi cei de acì iată-i mulţi şi de toată vârsta, cari azi, cu atâta drag îşi poftesc din inimă, tot binele şi fericirea în ziua sfântă de azi, — ce crezi, ce şi cine îi îndeamnă la atâta pace şi iubire, — dacă nu, bunul Isus, celce azi a înviat din morţi?

. . . .

O, zi sfântă şi frumoasă a Invierii, carea: bunătatea, mila, pacea şi iubirea o întinzi azi preste faţa a tot pământul, — rămâi cu noi, rămâi aşa, nu mai apune niciodată, niciodată — zi frumoasă, rămâi deapururea cu noi! Amin. *I. Teculescu.*

PREDICĂ LA DUMINECA TOMII.

Adevărul Invierii.

Motto: *De nu voi vedea în mânile lui ranele cuielor, şi de nu voi pune degetul meu în ranele cuielor, şi de nu voi pune mâna mea în coasta lui — nu voi crede.* Ioan 20, 25.

Iubiţi fii:

Jidovii, cu restignirea lui Isus pe cruce, au voit să-i facă faptă cuvintele: Bate-voi păstorul şi se vor risipì oile. Următorii lui, din puţini ce au fost, s'au reslăţit şi mai mult. Nime nu cuteza a eşì pe faţă cu numele lui Isus... În învălmăşala babilonică se iveşte o rază de scăpare — la început scântee, apoi pară din ce în ce mai luminoasă, în urmă văpaie ce cuprinde toată lumea. Raza nu-i alta, decât vestea învierii lui Isus, care învălită în vorbele: A înviat Domnul! trece de pe buze pe buze, întâi ca şoaptă, după aceea ca vorbă fără sfială, în urmă ca durduit de nori, a cărui ecou răsună dela un colţ a lumei la celalalt. În urma ei creştinii ca la vrajă încep a se aduna. Ascunşii prin case es în drum şi vestesc trecătorilor: A înviat Domnul! Slabii să întăresc rostind: A înviat Domnul! Ologii, bolnavii, cu un cuvânt suferinzii, capătă sănătate, se înviorează la auzul vestii: A înviat Domnul! De când e lumea n'a avut încă o veste atâta farmec ca vestea învierii. Prin ea turma mică a creştinilor, repede creşte, întră dela popor în palatele domneşti, să lăţeşte în afară de hotarele Palestinei... Jidovi, păgâni, bogaţi, săraci fără deosebire, devin fraţi în Christos. Iată în faptă adevărată pilda grăunţului de muştar. Creştinismul

devine arborele cel puternic, care cu ramurile sale întunecă pe toţi piticii din jurul său...

Înţelegeţi bine din aceste, iubiţilor, că existenţa bisericii creştine avem să o mulţămim faptului, că «Isus cel răstignit», cum se zicea pe atunci, s'a sculat din morţi. De nu învia Christos, sământa aruncată de el, învăţăturile, se uscau poate înainte de a prinde rădăcini în pământ şi omenimea s'ar afla poate şi azi în barbarie. Învierea a produs mucenicii, cari cu sângele lor apărau biserica şi o lăţeau. Cu cât goanele împotriva predicatorilor creştini devin mai aprige, cu atât sământa ce o aruncau ei întra mai adânc în pământ, şi cu cât se înmulţeau goanele — sământa se împrăştia mai departe.

Şi din aceste puţine cuvinte — până acì zise — pricepeţi: cât de însămnată e învăţătura creştină despre Invierea lui Isus Christos. Ea e o învăţătură de căpetenie a bisericii. Cu ea stă sau cade creştinismul. Dacă n'a înviat Domnul, nu-i nici vieaţă de veci, nu va fi nici învierea morţilor. Fără credinţa în înviere, cade şi credinţa despre nemurirea sufletului. Nu dela mine grăesc aceste. Apostolul Pavel învaţă aşa, zicând: „Iară de nu a înviat Domnul, zadarnică e propoveduirea noastră şi zadarnică şi credinţa noastră; şi ne aflăm noi mărturii mincinoase a lui D-zeu, că am mărturisit împotriva lui D-zeu, că a înviat pe Christos (I. Corint. 15, 14—15). Dacă n'a înviat Christos, zadarnică este credinţa voastră şi încă sunteţi în *păcatele voastre* (idem 15, 27)".

Este mare trebuinţă deci, iubiţilor, trebuinţă sufletească, să ne dumirim asupra adevărului *învierii*, ca să fim creştini convinşi, nu de ocazie şi după nume, ca aşa numiţii creştini din datină, cari se pot numì cu psalmistul „aramă sunătoare şi chimvale de strigare" şi per în *păcatele* lor, cum zice apostolul.

Înviat-a Christos?... Răspund cu apostolul Pavel: Christos s'a sculat din morţi şi începătura morţilor s'a făcut (I. Cov. 15, 20). Şi precum Christos şi tu te vei scula creştine „când va venì ziua Domnului cea mare şi luminată" (Fap. ap. 2, 20). Că s'a sculat Domnul din morţi, vă dau mărturie pe Pavel, care iată cum dovedeşte: Am dat vouă întâi, care am şi luat, că Christos a murit pentru păcatele noastre după Scriptură, şi că s'a îngropat şi s'a sculat a treia zi după Scripturi şi s'a arătat lui Chifa apoi celor doisprăzece, după aceea s'a arătat la mai mulţi de cinci sute de fraţi deodată, din cari mulţi sunt până acum, iară unii au şi adormit. După aceea s'a arătat lui Iacob, apoi apostolilor tuturor. Iară mai pe urmă decât toţi, ca unui născut fără vreme, s'a arătat şi mie. Că eu sunt mai micul apostolilor, carele nu sunt vrednic a mă chema apostol, pentrucă am gonit biserica lui Dumnezeu (I. Cor. 15, 3—9). Că s'a sculat Domnul din morţi vă dau mărturie şi pe evangelistul Ioan. În Evangelia sa (20 25—31), astăzi cetită dela uşa acestui sf. altar, ni-se spune arătarea lui Isus apostolilor după învierea din morţi. *Toma*, care şi el era unul din apostoli — zice-se — că la arătarea dintâi din întâmplare nu a fost de faţă. Ve-

nind acasă ceialalţi, cu mare bucurie îi vestesc cele întâmplate. Când se aşteptau ca la bucurie, să răspundă şi el cu bucurie, cu glas apăsat iată ce le zice: „De nu voiu vedea în mânile lui ranele cuielor, şi de nu voiu pune degetul meu în ranele cuielor, şi de nu voiu pune mâna mea în coasta lui, nu voi crede". A răspuns Toma aşa, fiindcă nu dorea să învieze Christos? ori credea, că nu poate învia Christos? Alta era cauza năcazului, îndoielii. Voia să cunoască însuş adevărul, din propria observare, ca se nu poată fi tras pe sfoară prin ceva veşti neîntemeiate. Asta l-a făcut neîncrezător; dovadă că a opta zi, când Isus i-s'a dovedit a fi cel răstignit, când s'a convins de adevăr din pipăit şi văzut — Toma numai decât a strigat cu mare glas şi însufleţire: Domnul meu şi Dumnezeul meu!

Se pot lungì dovezile Scripturei, dar nu e lipsă, pentrucă din cele până acì înşirate, limpede apare adevărul învierii. Se dovedeşte prin mărturiile apostolilor şi mărturiile mulţimei cărei s'a arătat Isus după înviere. E preţioasă cu deosebire mărturisirea lui Toma. In lipsa ei necredincioşii uşor ne-ar putea arunca în faţă: înzadar credeţi voi în Christos cel înviat, căci celce vi-se pare a fi fost Christos, n'a fost el, ci *numai nălucă!* Purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de soartea oamenilor, dinainte a ştiut, că se vor ivì şi sfaturi rele între oameni, şi de aceea s'a îngrijit, ca chiar unul din apostoli, chiar Toma, să fie acel vârtos la inimă, care — cu toate minunile ce le făcuse Isus, cu toate puterile mai preşus de fire ce se arătase la Isus — să nu creadă, că ar fi în stare a se scula din morţi şi deci să-l pipăe pentru a ne da dovadă strălucită despre învierea lui Isus.

Exclamarea simplă şi nemeşteşugită, eşită din inimă deplin convinsă: Domnul meu şi D-zeul meu! vorbeşte cât sute de cărţi. Toate mărturiile învierii sunt demne de crezământ, pentrucă toţi martorii din convingere cunosc adevărul, fie Pavel, fie alţi apostoli, ori alţii din mulţimea creştinilor, sunt demni de credinţă, pentrucă ne istorisesc faptul învierii ca deplin cunoscut din ei. Nici despre unul — afară de Toma — nu se zice însă, că ar fi şi pipăit pe Christos. Mărturia lui Toma supoartă orice critică. Dacă e adevăr, cum adevăr e, că ceeace cuprinde omul cu mai multe simţuri, ori cu toate simţurile deodată, poate cunoaşte mai bine, apoi adevăr rămâne, că Toma ne convinge mai bine de adevărul învierii, căci el nu s'a mărginit a vedea pe Isus, a-i cunoaşte glasul şi a vorbì cu el, ci l-a şi pipăit.

Par'că aud şoptindu-se în jurul meu: Te-am prins! Toma e numai singur. Unde sunt ceialalţi cari să-l fi pipăit? Unde sunt martorii cari l-au văzut înviind?... O nepricepuţilor şi zăbavnici cu inima a crede toate câte au grăit prorocii (Luca, 24, 25). Vă trebue dovezi unde petrile grăesc adevărul? Să tacă omul când munţii dau glas?... Au n'aţi cetit la Mateiu (28, 2—5), că învierea s'a întâmplat în mijlocul unei străluciri cereşti, că de frică străjarii ce grijau mormântul au căzut cu feţele la pământ?... Să zicem însă, pe un moment, că mărturiile aduse nu sunt îndestulitoare. Ce ar urma de acì?... Ar urma, că toţi ceice au trăit pe vremea lui Isus,

au fost oameni nebuni. Grea vorbă. Nebuni ar trebuì însă să-i numim, când se lasă duşi în rătăcire de veşti nedovedite, necontrolate, fără temeiu, ba nu se lasă numai seduşi, ci îşi aruncă şi averile pe altarul bisericii, ba se duc şi în gura morţii pentru Isus. Fiind vorba numai de câteva persoane, s'ar mai putea presupune şi aşa ceva, dar când *o lume întreagă se însufleţeşte pentru Isus cel înviat din morţi,* nu se poate presupune nici o înşelăciune la mijloc. Vor fi fost ei destui între creştinii dintâi, cari şi-au pus întrebări ca Toma: Până nu voiu vedea, până nu voi pipăì — nu voi crede. Dacă nu alţii, apoi şi-au pus întrebările prigonitorii creştinilor, cari din vrăşmaşi s'au făcut mucenici. De aceştia sunt sute şi mii. Plină e de numele lor cartea vieţii sfinţilor. Pavel, ca să mă restrâng la unul, e mărturie strălucită. Era el, înainte de a fi creştin, văzut înaintea arhiereilor, cinstea îi creştea zi de zi, putea să ajungă în mari măriri lumeşti. Devenid creştin ştia, că ostenele, lupte şi moarte îl aşteaptă. Cu toate aceste s'a făcut creştin. Explicarea se poate da numai aşa, că el a văzut pe Christos cel înviat şi a fost deplin convins despre adevărul învierii. Pavel a fost şi om învăţat. De amăgire la el nu poate fi vorba. Lumea toată îşi putea cheltuì vieaţa, averi, fără pricepere, — pentru Christos — nu Pavel. Ceriul şi pământul se poate clătina, nu credinţa lui Pavel, pe care *însuş Christos l-a convertit...*

Iubiţilor! Că Christos s'a sculat şi te va ridica şi pe tine creştine, o dovedim noi ceice ne aflam azi în biserica mărirei lui D-zeu şi aducem cântări de laudă celui sculat din morţi. Intreagă comoara noastră sufletească vorbeşte pentru înviere. Nădejdea învierii ne face să ţinem legătură duhovnicească cu părinţii, pruncii, rudele şi prietinii răposaţi; nădejdea învierii ne scuteşte de frica morţii; cu nădejdea învierii strigăm şi noi cu apostolul: Unde este moarte boldul tău, unde-ţi este iadule biruinţa (I. Cov. 15, 55). Conştiinţa, care şi glasul lui Dumnezeu ce vorbeşte din om să chiamă, dacă ascultăm de ea, ne spune, iubiţilor, că fără nădejdea învierii noi am fi cele mai nefericite fiinţe, am fi mai jos decât dobitoacele fără graiu. Ele nu judecă, nici pot cunoaşte de mai e alt traiu afară de pământ, sunt deci împăcate cu sine şi soartea lor. Dar tu, o omule! cu porniri sufleteşti vioaie, cu ambiţie, a cărei hotară trec peste marginile pământeşti — ce vei devenì tu fără nădejdea învierii! Iţi foloseşte ţie ceva aurul, argintul, comodităţile ce le ai, când ştii că tu ca şi ele eşti peritor şi numai mâncare de vermi. Sunt plăcerile tale plăceri, când numai trupul se poate desfăta în ele, iar sufletul tău tremură, — tremură de frica necunoscutului după moarte!

Fără nădejdea învierii suntem ca robii din temniţe, în toată vieaţa. Ei la toată zurăitura tresar, fiecare sgomot par'că le aduce pe călăul ce le ia vieaţa. Ba nefericirea noastră e şi mai mare. Robii pot nădăjduì, că mila domnitorului pământesc îi va scăpa din lanţuri, noi, lipsindu-ne credinţa în înviere şi vieaţă dincolo de mormânt, nici de atâta mângăiere nu putem fi părtaşi. De aceea, chiar de nu ni-ar fi dat Christos nădejdea învierii,

prin cuvânt şi pilda învierii sale, ar trebuì să ne-o croim noi. La nădejdea învierii ne duce doar toată privirea naturei. Natura în fiecare iarnă moare odată şi în toată primăvara se renaşte din nou. Toate lucrurile din natură îşi schimbă faţa — mor şi renasc, renasc şi mor. Nu se poate, ca singur omul, mai ales sufletul lui, să facă abatere dela regulă. Asemenea; lui D-zeu fiind el, după zisa apostolului, sigur va învia şi el la «*ziua Domnului cea mare şi luminată*»...

Multe ispite şi curse vă stau în cale iubiţilor, şi vă împedecă, conturbându-vă în credinţa voastră adevărată, moştenită dela moşi-strămoşi. Ales prorocii cei mincinoşi, cari în zilele noastre se ivesc cu grămada, caută să vă încurce minţile şi inimile. De câte ori se va ivì între noi vre-un proroc de aceştia, şi de câte ori va căuta a vă amăgì, — să vă aduceţi aminte de cuvintele lui Isus, referitoare la timpul de apoi, care a zis: «Se vor scula Christoşi mincinoşi şi proroci mincinoşi, şi vor da semne mari, şi minuni, ca să amăgească, de se va putea — şi pe *cei aleşi* (Mateiu 24, 24). Să fugiţi, deci, de astfel de proroci, să nu le daţi ascultare, căci ei sunt semnele destrăbălării în popor şi vreau să tragă numai foloase din neiscusinţele voastre. Cu deosebire credinţa voastră în *înviere* să o păstraţi şi întăriţi între toate împrejurările, căci în năcazurile vieţii, în primejdiile şi luptele ce vă stau în cale tot mai număroase, numai ea vă poate mângăia, numai ea poate da liniştea sufletului, care îi este neapărat de trebuinţă, precum trebuinţă este omului flămând de pâne şi celui însetat de apă răcoritoare. Atunci, mult dar de sus va fi cu voi, şi veţi putea primì pe împăratul mărirei ce va să vie, nu tremurând de frică, nici cu groază ca păcătoşii, ci cu osanale şi aliluia! Amin.

Vasile Gan,
protopresbiter.

Legea lui Christos.

„Amin zic vouă: Până-ce va trece ceriul şi pământul, o iotă sau o ciartă nu va trece din lege, până-ce vor fi toate. Deci: celce va strica una dintre aceste porunci, mai mici, şi va învăţa aşa pe oameni, mai mic se va chema întru împărăţia ceriurilor; iără celce va face şi va învăţa, acela mare se va chema întru împărăţia ceriurilor“.

Mateiu, c. 5, v. 18—20.

Cum cu deplină claritate, putem vedea şi înţelege din textul citat, însuşi Christos, Marele Păstor şi învăţător, cu autoritatea cuvântului său ne încredinţează şi ne convinge deplin despre sublimitatea, despre perfecţiunea şi despre vecinicia legii creştineşti, când zice: «*Amin zic vouă: pânăce va trece ceriul şi pământul, o iotă sau o ciartă nu va trece din lege, pânăce vor fi toate*». — Tot El, Judecătorul cel drept, ne pune în vedere şi răsplata dreaptă atât pentru păstorii cei răi, falşi şi perverşi, cât şi pentru cei buni, drepţi şi credincioşi, căci zice: «*Deci: celce va strica*

na dintre aceste porunci mai mici, şi va învăţa aşa pe oameni, mai mic se va chema întru împărăţia ceriurilor». Pe lângă răsplata promisă păstorilor celor buni, drepţi, credincioşi şi adicţi chemării lor pastorale, Învăţătorul lumii Christos, indică şi recomândă acestor păstori sufleteşti şi mijloacele cele mai probate, mai apte şi mai sigure la realizarea scopurilor mântuitoare, de care e condus păstorul sufletesc în practica chemării sale; căci zice Christos: «celce va *face* şi va *învăţa*», cu alte cuvinte: celce cu *fapta* şi cu *cuvântul*, adecă: cu exemplul vieţii şi cu graiul gurii sale va învăţa pe oameni toate ale legii creştineşti, acela va mântuì turma lui Christos, şi «*mare se va chema întru împărăţia ceriurilor*».

Clar şi convingător glăsueşte Christos despre toate momentele cuprinse în versurile citate din sf. Evangelie în fruntea acestor rânduri; aşa de clar vorbeşte «Cuvântul Adevărului», despre adevărurile cuprinse în acele versuri, că fără de alt comentar, oricare păstor sufletesc, lesne poate înţelege întreg cuprinsul lor. Pentruca însă cu *iubire*, cu *zel* şi cu lăpădarea de sine apostolică să putem propoveduì *adevărul* cuprins în legea lui Christos, este: ca prin ştudiu serios, să stăruim a cuprinde toate acele adevăruri şi a pătrunde în toate tainele *legii dumnezeeşti* celei vecinice, celei mai perfecte şi singură mântuitoare.

Spre acest scop, de lipsă este: ca, în tot timpul activităţti noastre pastorale, *mult* să meditàm asupra problemelor multe şi mari ale chemării pastorale, *mult* să meditàm, adeseori să discutàm şi să ne comunicàm unii altora părerile, în conferinţe şi în alte conveniri ale noastre cum şi prin scrieri asupra chestiunilor mari şi grele ale chemării noastre; să discutàm şi să schimbàm între noi vederile ce ne-am putut câştiga din praxa pastorală, mai ales însă din cuvântul lui Dumnezeu, din scrierile sfinţilor Apostoli şi ale sfinţilor părinţi ai bisericii.

Dar, spre perfecţionarea noastră în chemarea pastorală de lipsă este a studia şi vieaţa acelor păstori sufleteşti, cari prin faptele vieţii lor, prin ştiinţa şi experienţa lor s'au distins mai mult împlinind, cu *fapta* şi cu *cuvântul* legea lui Christos; să studiem şi să luàm de exemplu al vieţii noastre pe acei sfinţi părinţi şi păstori ai bisericii, cari chiar în mijlocul nostru petrecând prin virtuţile lor morale, prin faptele măreţe ale lor, prin ştiinţa prin înţelepciunea şi lumina minţii lor, prin tactul şi curajul lor apostolic în apărarea bisericii şi a şcoalei, au dat probe neîndoelnice despre înalta lor vocaţiune şi despre talentul lor în arta chemării pastorale; să luàm de exemple pe acei păstori ai turmei lui Christos, la cari după adevăr şi după dreptate se pot referì şi aplica cuvintele sfintei Evangelii: «*Iar celce va face şi va învăţa*, «*acela mare se va chema întru împărăţia ceriurilor.*
Fericiţi suntem noi: că am avut în mijlocul nostru un atare păstor sufletesc, la care, versul acum citat, după adevăr şi după dreptate se poate aplica, a fost Fericitul Mitropolit Andreiu, despre care, ca *păstor* în alt număr.

Din aceste izvoare curate adăpându-ne sufletele, cu aceste făclii aprinse provăzându-ne şi luminându-ne în toate şi despre toate tainele credinţii în

legea lui Christos, povăţuiţi de «*Lumina lui Christos, care luminează tuturor*», vom putea clădi în sufletele creştinilor *altarul viu*, sfânt şi neclătit: al *credinţii*, al *iubirii* şi al *speranţei*, vom putea sădi în sufletele oamenilor această sfântă trinitate de virtuţi creştineşti teologice spre mărirea lui Dumnezeu şi spre mântuirea credincioşilor.

Aşa urmând, şi la noi, şi prin noi, se vor realiza cuvintele Marelui Păstor: *Oile mele, glasul meu ascultă, şi eu le cunosc pe ele şi vin după mine, şi eu le dau lor vieaţa vecinică şi nu vor peri în veci*; ***şi nime nu le va răpi din mâna mea***". Ioan c. 10, 27—29. Aşa urmând, cuvintele acestea din legea lui Christos se vor realiza şi la noi până atunci, până când, geniul cel bun al credincioşilor bisericii noastre, sub conducerea păstorilor demni, le va dicta formula strămoşască de salutare: «*Christos a înviat*»! ***Duhovnicul.***

MIŞCAREA LITERARĂ.

Primim dela „Societatea sf. Ştefan" din Budapesta două povestiri pe limba românească: ***«Cine ce face, lui 'şi face»*** şi ***«D-zeu nu bate cu bota» (?)***, traduse de I. Budişan, preot şi redactor al revistei «Păstorul Sufletesc». Sunt povestiri moralizătoare, cu subiecte luate din vieaţa poporului dela ţară, menite a combate unele păcate. În prima se combate, în formă de istorioară, beţia; în a doua, relele ce le abat asupra oamenilor procesele. Povestirea frumoasă şi înduioşetoare mişcă inima şi îndeamnă voinţa a se opune acestor rele lăţite între popor, şi nedeslipite de alte fapte rele. Păcatul ce se comite însă contra limbei, nu-l putem trece cu vederea, forme ca «dând din *mânuri*» şi «se puse cu *coselele* (cusătura) lângă el», nu există în limba românească.

Cât pentru străduinţa ce e gata a o pune, numita societate de a traduce şi alte povestiri — sătui de dragostea ce ne-o poartă străinii care la început se arată măgulitoare, — îi întimpinăm cu următoarele cuvinte biblice: «Muiatu-s'au cuvintele lor mai mult decât untul de lemn şi acele sunt săgeţi». *T. C.*

Dumnezeu după concepţia modernă de *George Grigorov*. Bucureşti 1907 pp. 48. Chestiuni grele, tratate fără pregătire suficientă şi în mod uşuratec — conţine această broşură, care este rodul unor lecturi făcute fără critică. Tot mai mult să simte şi la noi necesitatea unei *literaturi apologetice* temeinice, care să fie în stare a da intelectualilor noştri mireni orientarea de lipsă în chestiunile generale ale religiunei şi filosofiei religionare. Căci nu ştiinţa, ci — precum ne dovedeşte şi broşura aceasta — *lipsa de orientare suficientă în acele chestiuni*, este cauza deviării dela credinţele bisericii.

Vieaţa şi operele lui Immanuel Kant de arhiereul *Sofronie Craioveanul*. Bucureşti, 1906 pp. 112

Ierarhia și Mitropolia bisericii române din Transilvania și Ungaria de *V. Mangra*. Retipărite din «Telegraful Român». Sibiiu 1908. Vom reveni.

INFORMAȚIUNI.

Wahrmund, un profesor de dreptul bisericesc dela facultatea juridică a universității din Innsbruck, a ținut la societatea «Freie Schule» o conferință, în care atacă într'un mod nevrednic de un bărbat al științei cele mai multe dintre învățăturile bisericii romano-catolice. Conferința s'a publicat sub titlul: «Concepția catolică despre lume și știința liberă» și prin speculația librarului a ajuns deja la a 25-a ediție. Procurorul a confiscat broșura pe baza § 303 din codul penal austriac, deoarece violează învățăturile și așezămintele bisericii rom. cat. Tribunalul din Viena a aprobat confișcarea. Nunțiul papal din Viena, Granito del Belmonte, a întrevenit pentru destituirea profesorului, iar în Tirol s'au ținut o mulțime de adunări ale populației catolice, care a înfierat purtarea nedeamnă a lui Wahrmund. Este și o mare necuviință, ca un profesor să combată într'o conferință și broșură de vulgarizare învățăturile de credință ale bisericii aceleia, al cărei drept canonic este chemat să-l propună de pe catedra universitară. După cum constată ziarul «Reichspost» numitul profesor a subminat sistematic credința tinerimei universitare și prin cursurile dela universitate.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice și date tipiconale pe luna lui Maiu 1908.

4 Maiu: Dumineca a 4-a după Paști, a Slăbănogului: gl. 3, voscr. a 5-a.
La Vecernie și la Utrenie: Cântările glasului, ale Duminecii și ale Mineiului, după tipicul Pentecostarului pentru această Dumineca.
La Liturgie: Apostolul și Evangelia Duminecii și Irmosul Paștilor.

11 Maiu: Dumineca a 5-a după Paști, a Samarinencei: gl. 4, voscr. a 7-a.
La Vecernie și la Utrenie: cântările glasului, ale Samarinencei și ale zilei mineale, după tipicul din Pentecostar.
La Liturgie: Apostolul și Evangelia acestei Dumineci și Irmosul Paștilor.

18 Maiu: Dumineca a 6-a după Paști, a Orbului: glas 5, voscr. a 8-a.
La Vecernie și la Utrenie: Cântările glasului, ale Orbului și ale Mineiului, cum se prescrie, pentru Dumineca aceasta la Pentecostar.
La Liturgie: Apostolul și Evangelia Duminecii Orbului și Irmosul Paștilor.

21 Maiu: Sfinții Constantin și Elena.
La Vecernie și la Utrenie: Cântările Pentecostarului și ale serbării dela Mineiu, după tipicul Mineiului.
La Liturgie: Apostolul și Evangelia sărbătoarei și Irmosul Paștilor.

22 Maiu: Inălțarea Domnului.
La Vecernie și la Utrenie: toate ale prasnicului, în ordinea tipiconală cum se găsesc la Pentecostar.
La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul și Priceasna Prasnicului Inălțării.

25 Maiu: Dumineca a 7-a după Paști, a sfinților Părinți: gl. 6, voscr. a 10-a.
La Vecernie și Utrenie: Cântările glasului, ale sfinților Părinți și ale Mineiului, după tipicul Pentecostarului.
La Liturgie: Apostolul și Evangelia Duminecii cu Irmosul Inălțării Domnului.

Cantor.